

Az 1851 előtti kéziratok és régi könyvek közös katalógusa

1995-ben a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Bizottságának felkérésére a szegedi olvasmánytörténeti kutatásokat összefoglalóan bemutató beszámoló kapcsán el kellett készítenem a program folytatási javaslatát is.¹ Akkor még nem működött a MOKKA (Magyar Országos Közös Katalógus), bár alapelveit már ismerte és vitatta a könyvtárosok közössége. A könyvek és a periodikumok közös adatbázisa (NPA) mellett *Vajda Erik* megtervezte a ma könyvtáros berkekben CIKK-MOKKA-ként emlegetett rendszert is.² Ma a MOKKA működik, kibővítése napirenden van, az NPA adatbázis kiegészült az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) katalógusával és egy éven belül a magyarországi lelőhelyadatokkal, a CIKK-MOKKA felépítésére több megvalósítható elképzelés is született. Az 1995-ben javasolt közös régikönyv- és kézirat-adatbázis már működő változatát be tudjuk mutatni, őstől a közös szerkesztőfelület is rendelkezésre áll.

Szeretnék néhány olyan szempontot bemutatni, amivel indokolnám, hogy miért van szükség egy ilyen adatbázisra. Ezen túlmenően ejtenék néhány szót arról, hogy hogyan illeszkedik ennek a rendszernek a megvalósítási terve az OSZK következő öt évének stratégiai tervébe.

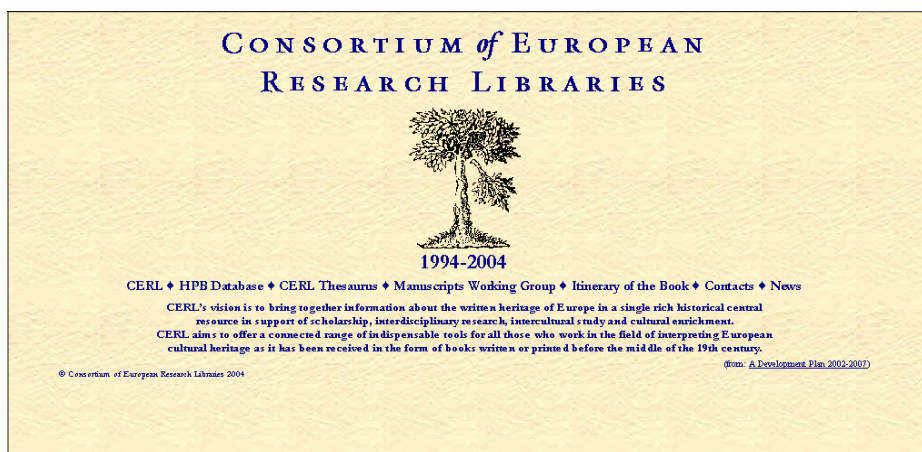
A régi könyvek és a kéziratok közös katalógusa, amelyet ma munkacímén LECTIO-nak nevezünk, nem sokban tér el attól a rendszertől, amelynek segítségével a MOKKA adatbázisa működik. Különválasztásuknak azonban alapvetően az az oka, hogy célkitűzése szerint a LECTIO a teljes Kárpát-medence mai és történeti anyagát tenné elérhetővé az olvasók, illet-

ve a kutatók számára, és nem csak katalógus lenne, hanem egyben könyvtörténeti szakértői rendszer is.

Egyik értelmében a LECTIO tehát katalógus. Azoknak a gyűjteményeknek a közös katalógusa, amelyek a mai Magyarországon találhatóak és feldolgozottan birtokolnak 1851 előtt nyomtatott könyvet, vagy e dátum előtt lejegyzett feldolgozott kéziratot. Közös katalógus, amelybe – a feldolgozási munka segítségével – betöltjük a retrospektív nemzeti bibliográfia rekordjait. A legtöbb hazai könyvtár tehát ezeknek a leírása nélkül is építhet katalógust a rekordok átvételével. Mostani állománya a katalógusnak közel hetvenezer rekord, amit ez év végéig százezer fölül tudunk emelni. A külföldi nyomtatványok egy része tehát már hamarosan hozzáférhetővé válik. A szegedi, a debreceni egyetemi könyvtárak 1700 előtti anyaga gyorsan bekerülhet, de az OSZK retrokonverziója is halad, ami e tekintetben is gazdagodást hoz majd.

¹ Kibővítve ezt bemutattam a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1995. évi XXVII., egri vándorgyűlésén, a Társadalomtudományi Szekció ülésén. Lásd Monok István: A könyv- és könyvtártörténeti kutatások helyzete és finanszírozása. A szegedi könyvtörténeti kutatások 1980–1995 (Esettanulmány). Könyvtári Figyelő 6(42) 1996/1. 23–29.

² Vajda Erik: Időszaki kiadványok válogatott cikkeinek on-line adatbázisa kooperációs partnerek együttműködésével. Megvalósíthatósági tanulmány. Bp., 1994, OSZK (A Könyvtári Figyelő könyvsorozata, 2.)

Katalógusként ez a rendszer minden példányadatot megőriz, nincsen duplumszűrés. Fontos tehát az egyes nyomtatványokban szereplő bejegyzések rögzítése, a különleges kötések leírása.

A közös katalógussal bármely nemzetközi programhoz csatlakozni tudunk. Az egyik ilyen fontos együttműködés a Consortium of European Research Libraries (CERL) és a magyar könyvtárak között lehet. A CERL adatbázisával való együttműködésben ideális lenne, ha annak nem az egyes könyvtáraktól külön-külön kellene fogadnia rekordokat, hiszen azok

nagyon változatos rendszerekben rögzítettek, és a magyar állam már jelentős összegeket áldoz a konverziókra. Alapvető fontosságú lenne, ha a magyar állam támogatna egy ilyen közös csatlakozást a konzorciumhoz úgy, hogy előfizetné az európai közös adatbázist az állami és az egyházi könyvtáraknak is. Jelenleg ugyanis csak hat magyarországi könyvtár tagja a CERL szervezetének, de számukra is komoly nehézségeket jelent a magas tagdíj befizetése.

Az egyházi könyvtárak – melyek anyagának megismerése a CERL-nek is érdeke – katalógizálásának állami támogatása már önmagában is komoly befektetés, és a nyereség végül a CERL közösségé is lehet. Éppen ezért javasoltuk a CERL számára a filozófiaváltást: ugyanakkora előfizetési összegért sokkal több rekordot nyerhetnénk, ha a hozzáférést kiterjesztenénk. Magyarországon becsléseink szerint ötszáz IP-cím hozzáférésére lenne szükség. Ha a CERL ezt megfizethető áron elfogadja, az állam jelentősebben támogathatná a magyarországi közös régi könyves katalógust, ami a CERL számára lényegesen nagyobb számú rekordot, társult könyvtárat jelent. Az egyházi könyvtárak számára a CERL különösen fontos, hiszen a papír alapú kézikönyvek csak elvétve találhatók meg náluk, ami a katalógizáló munkát nagyban nehezíti. Így az ingyenesen hozzáférhető nagy katalógusokra utaltak, amelyek ugyancsak nagyszámú régi könyves rekordot őriznek (az osztrák nemzeti könyvtár, az ICCU, a GBV, a BNF katalógusa, a dél-német közös katalógus stb.).

 CONSORTIUM of EUROPEAN RESEARCH LIBRARIES <small>HPB Database • CERL Thesaurus • MSS Working Group • Itinerary of the Book • Contacts</small>	
CONTENTS CERL Aims Organization Development Plan CERL Members Joining CERL Legal Documents Newsletters Seminars and Workshops Other Resources Publications	<p>CERL Aims</p> <p>Welcome to CERL, the Consortium of European Research Libraries. The Consortium's purpose is to share resources and expertise between research libraries with a view to improving access to, as well as exploitation and preservation of, the European printed heritage.</p> <p>The Consortium was formed in 1992 on the initiative of research libraries in many European countries and legally came into being at the first Annual General Meeting in November 1994 in Munich. The organisation's primary objective is to record all books printed in Europe during the hand-press period, i.e. before c. 1830, in a machine-readable database. Having first established a set of functional principles and a technical specification for accumulating and inputting information, the Consortium started to gather and edit files in 1994. The Hand Press Book database or HPB database became a live file available for searching in 1997, it consists of files contributed by libraries and other organisations, adapted to function in a single system. The database structure allows all files to be interrogated through a single search, thus integrating information deriving from many collections, major research libraries as well as specialised institutions. The records are made available to members for downloading, on the principle of a shared catalogue. The greatest import of the project is, however, in providing scholars with a source for the multilingual print culture in Europe on a scale hitherto unknown.</p> <p>In order to stimulate contact between the members of the Consortium and academic users of the HPB database, the Consortium organises annually a CERL Seminar where issues relevant to creation and use of the HPB database are raised. Information about this year's CERL Seminar and past CERL Seminars can be found here.</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p>The Consortium of European Research Libraries also provides the organisational framework for the Itinerary of the Book, a project supported by the Council of Europe's Cultural Routes Programme, which seeks to understand and explain the function of 'the book' in past and in modern times to a wide spectrum of audiences, ranging from scholars to students and lay people.</p>

A másik európai program, amely már jelezte kérését a magyar könyvtárak csatlakozására, az amszterdami egyetem Biblia Sacra programja.³ A hazai közös régi könyves adatbázisból jól konvertálhatók lesznek az adatok, amelyek részévé válhatnak annak az európai szakértői rendszernek, amely a Biblia kiadástörténetét és használatának történiáját elemzi számos szempont szerint.

A LECTIO, ahogy említettem, szakértői rendszer is. Része annak a rendszernek, amelyet a nemzeti könyvtárban a következő öt évben szeretnénk megvalósítani. Ez utóbbi szándékaink szerint egy olyan adatbázisrendszer, amelynek segítségével megismerhetők lesznek a magyarországi könyvtárak az első gyűjtemény megalakulásától napjainkig. Korszakonként más-más nagyságú könyvgyűjteményt nevezünk majd könyvtárnak, de egyetlen könyvtárról a következő adatokat szeretnénk megtudni: hivatalos neve(i), fenntartója/tulajdonosa, vezetői, személyzete, állománya, tudományos tevékenységének közzétett adatai.

Napjaink könyvtári statisztikája is kiegészülne, és a könyvtártörténeti kutatások hosszú évekre feladatot nyerne. Mintaképpen *Voigt Krisztina* vezetésével elkészült az 1936 és 1952 közti időszak, a *Minerva* 1936 előtt régóta megjelent. *György Aladár* 1884-ben pillanatfelvételt készített Magyarország köz- és magánkönyvtáiról,

³ Berecz Ágnes mutatja be a muzeális könyvállományt őrző könyvtárak 2004. októberi találkozója keretében.

a könyvtártörténet hézagosan ugyan, de lefedi az 1750 és 1867 közti időszakot. A Mohács utáni bő két évszázad az ERUDITIO adatbázisban (www.eruditio.hu) megismerhető, persze kiegészítésre szorul. A Mohács előtti időket pedig a Bibliotheca Hungarica (*Csapodi Csaba* munkája) kiegészítésével szeretnénk lefedni.

A LECTIO közös katalógus kiépített formájában lehetővé teszi könyvtárak állományának rekonstruálását a kéziratos bejegyzések alapján. Ezért is fontos, hogy szakértői rendszerként ne egyszerűen a mai Magyarország könyvanyagát tartalmazza, hanem az egykor volt, de elpusztult tételek is kerüljenek bele, ugyanígy a szlovákiai, a romániai, a kárpátaljai, a vajdasági és a burgenlandi, továbbá egyes muraközi és Mura-vidéki könyvtárak régi könyveit és kéziratait is számba vegye. Ez utóbbi érdeke a Trianon utáni utódállamok kutatóinak és könyvtárosainak is. Előzetes tárgyalásainkon nagyon pozitívan reagáltak a terv közös megvalósításának gondolatára.

Rengeteg kérdés vetődik fel már most, a tervezés és a 0.0 verzió elindításának idején is. Az egyik legfontosabb ezek közül a besorolási nevek (helynevek, intézmények és személynevek) kérdése. A Nemzeti Digitális Adattár és a Clavis

typographorum regionis Carpathicae programok megvalósításának ezt a részét az OSZK koordinálásával végzik, így a szerzők, a kiadók nevével, illetve a Kárpát-medence helyneveivel nem lesz baj. Ugyanígy gondot kell majd viselni a tulajdonosok névanyagának karbantartására is. Sürgős és fontos munka ezeknek a besorolási adatokat tartalmazó fájloknak az elkészítése, hiszen a CERL is tőlünk várja a Kárpát-medence névanyagát.

Monok István

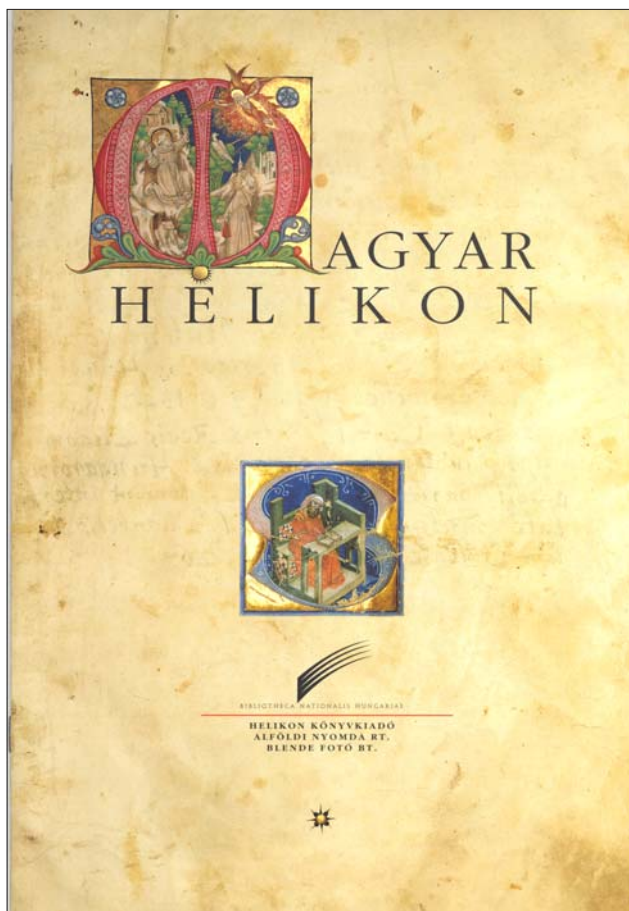
Tízéves az Egyházi Könyvtárak Egyesülése

(Az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének története)

1. Az egyházi könyvtárakról általában

Az egyházi könyvtár az uralkodói, főúri könyvtár mellett a *legősibb könyvtártípus*, hiszen kincseknek, valóságos vagyonnak számító könyvgyűjteménye vagy valamely uralkodónak, főúrnak volt, vagy valamely vallási közösségnek, felekezetnek, egyháznak. A későbbi közkönyvtárak is ebből a két alap könyvtártípusból alakultak ki.

Egyházi könyvtárak mindazok a könyvtárak, amelyeknek fenntartója valamely egyház, felekezet, vallási közösség. Az elnevezés egy-egy felekezeten belül is meglehetősen sokféle könyvtártípust takar, és bizonyos értelemben tükrözi az adott egyház felépítését és nagyságát. Más a katolikusok esetében egy főegyházmegyei, egyházmegyei, szerzetesi, ezen belül egy a kommunista diktatúra alatt is működött műemlék könyvtár vagy csak a rendszerváltás után újjáéledő szerzetesi, egyházmegyei könyvtár; a protestánsok esetében más egy országos jelentőségű egyházkerületi gyűjtemény vagy egyetlen országos („szak”)könyvtár és egy kis gyülekezeti könyvtár. Külön kategóriát képeznek az egyházi középiskolai és felsőoktatási könyvtárak, ezen belül más egy „belső használatra” mindig is működött teológiai, szemináriumi könyvtár és más egy a rendszerváltás után indult felekezeti főiskola könyvtára.

2. Kis magyar könyvtártörténet

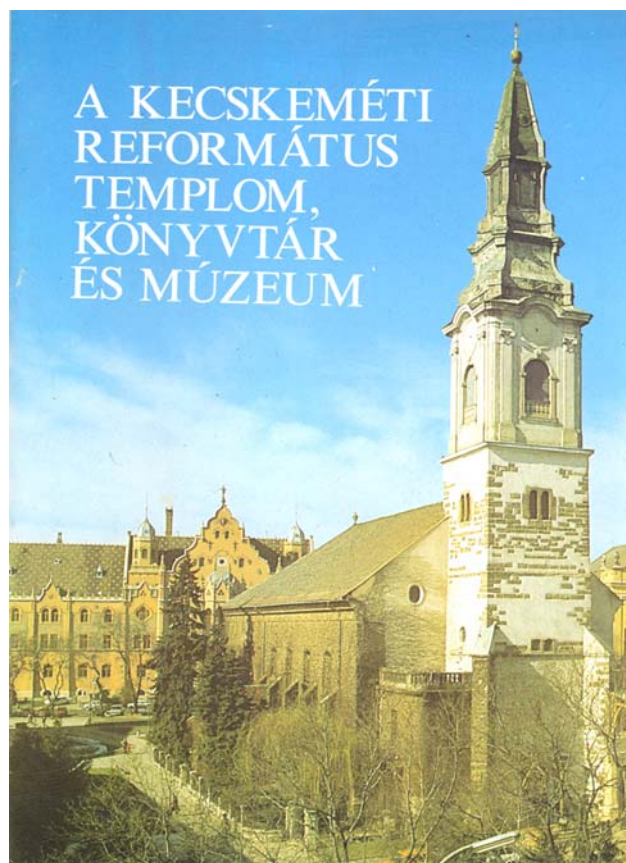
2.1 Az egyházi könyvtárak sorsa a XX. század második felében, a rendszerváltásig

Az egyház fennmaradásának egyik (emberi) oka sajátos, a tradíciókat már-már mereven megtartó, megőrző magatartásában rejlik.

Az *egyházi könyvtárak fenntartóinak*, az egyháznak és a különböző felekezeteknek elsődleges küldetésük az evangelizáció és a szociális munka volt, ám később körvonalazódtak egyéb feladatok is, így például a kultúra terjesztése. Ezek közül az adott társadalmi, gazdasági, politikai változásoknak megfelelően hol az egyik, hol a másik került előtérbe, illetve háttérbe. Ha a magyar egyház XX. századi történetére gondolunk – különösen a XX. század második felének történetére –, azt mondhatjuk, hogy a negyvenes évek második felétől bekövetkező események szükségképpen magukkal hozták bizonyos feladatok háttérbe szorulását, hiszen az intézményeitől megfosztott, összedúlt szervezetű, üldözött és vértanúságot szenvedett egyház Magyarországon, a XX. század második felének magyar történelmében – de az egész régióban – fennmaradásáért küzdött. Így az egyéb feladatok is háttérbe szorultak vagy egyszerűen lehetetlenné váltak.

Az egyház evangelizációs küldetését csak illegálisban folytathatta, vagy legalisan, eredeti céljától teljesen eltérően, az aktuális politikától bezennyezve végezhetette. Intézményeitől megfosztva nem volt képes ellátni a korábbi szociális feladatait sem, és az iskolákat elvesztve az oktatás-nevelés területéről is kitiltották. Egyéb kulturális területen – könyvkiadás, sajtó – sem működhetett. A nemzeti vagyont jelentő kincsei, gyűjteményei (múzeumok, könyvtárak, levéltárak) állami kézre kerültek, s ha néhány meg is maradt közülük, demonstrálva az állam „jótékonyosságát”, az egyháznak mint fenntartónak – értelemszerűen – nem az egyházi gyűjtemények fenntartása és gondozása jelentette a legnagyobb gondot.

Az egyházi könyvtárakban évszázadok során felhalmozott szellemi kincs szerte a világon, de régiókban és hazánkban különösen is sokszor volt veszélyben. Az egyházi könyvtárak sorsának alakulásában az egyik legszomorúbb korszak a XX. század második fele volt. Az iskolák

1948-ban történt államosításakor, majd a szerzetesrendek 1950-ben történt feloszlatásakor az egyházi könyvtárak sorsa megpecsételődött. Két könyvtár állami műemlékkönyvtárként működött tovább (Zirc, Gyöngyös); néhány műemlékkönyvtárként az egyház kezelésében maradt (Pálos Könyvtár, Pannonhalma); volt, amely egy főiskola „segéd- és háttérintézményeként” is szolgált, s így maradt életben (pl. Főegyházmegyei Könyvtár – Eger); ám a legtöbb – ha meg nem semmisült, mint például a szécsényi ferences kolostor elégetett könyvgyűjteménye – halott gyűjteménnyé, könyvraktárrá silányult. A megmaradtak közül egyetlen egyházi könyvtár állománya sem maradt sértetlen; bizonyos értelemben jobb esetben nagy gyűjtőraktárakon keresztül az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) fölőspéldányközpontjaiba került az állomány, ahonnan a nagy állami könyvtárak egészíthették ki gyűjteményüket, de sok könyvet értékesítettek külföldön (a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat útján) és belföldön egyaránt. Az adott politikai rendszer az egyházi könyvtárakban felhalmozott szellemi vagyont nem tekintette kincsnek, a nemzeti kulturális örökség részének.

A legnagyobb hazai egyházi könyvtárak (Esztergom, Kalocsa, Eger, Pannonhalma, Debrecen,

Pápa, Sárospatak, Ráday Könyvtár, Országos Evangélikus Könyvtár) ugyan a rendszerváltást megelőző évtizedekben is könyvtárra emlékeztető módon működtek, törvényi kötelezettséggel részt vettek bizonyos könyvtári-szakmai „programokban” (központi nyilvántartás, katalógus, CIH – Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur, RMNY – Régi Magyar Nyomtatványok), de korántsem olyan feltételek között, mint az éppen 1950-ben fejlődésnek indult közművelődési, felsőoktatási és szakkönyvtárak.

Az egyházi könyvtárakban felhalmozott – és megmaradt – szellemi kincset csak egy-két könyv- és művelődéstörténettel foglalkozó szakember értékelte kellőképpen, de mind a mai napig nagyon sok teológiai és művelődéstörténeti kutatni és publikálni való anyag maradt meg ezekben a könyvtárakban, hiszen tudományos kutatók korábban nem választottak vagy nem választhattak egyházi könyvtárban őrzött anyagot tudományos munkájuk témájául.

2.2 A hazai „világi” könyvtárügy helyzete a XX. század utolsó évtizedeiben és a rendszerváltás utáni években

A magyarországi könyvtári rendszer a XX. század második felében egy nyugat-európai mintájú, jó hálózati együttműködésen alapuló rendszerre szerveződött, a felhasználói igényeknek és a kor technikai színvonalának viszonylag jól megfelelő gyűjteményekkel, több területen európai színvonalú szolgáltatással, sok elkötelezett, hivatástudattal felvértezett, „kulturmissziós” feladatra felkészített könyvtárossal (dokumentációs szakemberrel). Mindezek ellenére a könyvtárhasználók, a könyvtárosok és a fenntartók tudatában egy XIX. századi könyvtárkép élt. A politikai és gazdasági vezetők érdektelennek tekintették a könyvtárügyet, a maradékelven alapuló finanszírozás nem tett lehetővé korszerűsítést, fejlesztéseket. A könyvtárosok képzése meglehetősen egyenetlen volt. Bár a korábban dokumentációs szakembereket nevelő intézetek már könyvtárosokat képeztek, de korántsem egy XX. századi könyvtár kihívásainak megfelelő szakembereket.

Az 1980-as évek végén, de főként az 1990-es évek elején Európában új könyvtári trendek mutatkoztak. Az információs és kommunikációs technológia térnyerése az egész könyvtári szakma meg-

újulását követelte szerte Európában. A könyvtár az információs és tudásalapú társadalom alapintézményévé vált, az oktatás és a tanulás centruma, tudásközpont lett. A könyvtárhasználók száma megnőtt, a szolgáltatások iránti igény megváltozott. A könyvtár már nem a könyvtárosok, hanem a könyvtárhasználók intézménye lett, akik naprakész, pontos információkat kerestek, amelyekhez gyorsan szertettek volna hozzájutni, vagyis minőségi szolgáltatást vártak el. Az információrobbanás, a rohamos technikai fejlődés, a külföldi könyvtári trendek, az európai uniós tagság lehetősége sürgetővé tették az egész magyar könyvtárügy megújulását is.

Bár a rendszerváltás a politikai és gazdasági változások mellett a kulturális életben is változást és új lehetőségeket jelentett, de amikor egy ország, egy nemzet olyan „történelmet fordító időköt” él meg, mint amilyen a rendszerváltás volt, a változás jelei először nem a kultúra területén tapasztalhatók. Több év telt el, mire a kulturális terület, ezen belül a (közművelődési) könyvtárügy életre kelt.

A változásban és változtatásban fontos szerepet kapott az emberi tényező. A közművelődési, felsőoktatási és szakkönyvtárakban, valamint a könyvtárosképző intézményekben dolgozó szakemberekből a kilencvenes évek elejére összeállt egy a külföldi változásokra is figyelő csoport, akik – felismerve a kor követelményeit és lehetőségeit – elkezdtek a hazai könyvtárügy megújításának nagy feladatát. E csoport tagjai szervezik, vezetnek mind a mai napig azokat a szakmai és érdekképviseleti szervezeteket, amelyek a szabályozás és a fenntartás kérdéseiben képviselik a hazai könyvtárügyet.

A rendszerváltás után megváltozott politikai, gazdasági, társadalmi és technológiai tényezők következtében a könyvtári-információs területen kezdetben késlekedés, felkészületlenség és elbizonytalanodás volt tapasztalható. Megszűnt az addig alapvető szakmai segítséget nyújtó Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint az Országos Széchényi Könyvtár koordináló szerepe is. A már szinte automatikus szakmai szabályozások és központi szolgáltatások nem működtek tovább, a jogi szabályozás elavult lett, elodázhatatlan volt a változás. Az 1990-es évek közepétől elengedhetetlenül szükségessé vált a változtatás először a hazai könyvtári rendszeren, a könyvtárügy stratégiáján, majd a jogi szabályozáson.

A magyar „világi-szakmai” könyvtárügy 1990-től és az elmúlt tizenöt évben folyamatosan az egész magyar könyvtárügyet alapjaiban átformáló feladatokkal birkózik.

A legfontosabb, részben a mai napig tartó feladatok a következők: Az országosan hiányzó információs és kommunikációs technológia (ICT) megteremtése és beépítése a könyvtári köztudatba. A számítógépes feldolgozás gyorsítása és egyenlenségeinek javítása, a lemaradások megszüntetése a számítógépes hálózati együttműködésben és az országos szolgáltatásokban. Új, korszerű összetételű és nagyságú könyvtári dokumentumállomány kialakítása, az országos dokumentumellátási rendszer megszervezése. Korszerű könyvtári szolgáltatások bevezetése (tartalomszolgáltatás). Új jogi szabályozás (kerettörvény és egyéb jogszabályok) megalkotása. Az új gazdasági és politikai környezet számbavétele, a megváltozott gazdasági helyzetben újfajta finanszírozás megteremtése. A könyvtárosképzés megújítása, a továbbképzés megszervezése, az európai együttműködés alapjainak megteremtése.

2.3 Az egyházi könyvtárak a XX. század utolsó évtizedében

Az 1989, a rendszerváltás éve után bekövetkező politikai, gazdasági változások magukban hordozták a megújulás szükségességét és lehetőségét az egyházi könyvtárak számára is. 1990-ben megszületett a vallásszabadságról szóló törvény, lehetővé téve az egyházak számára a nyilvános működést a művelődés területén. 1997-ben létrejött, 1998-ban hatályba lépett és 1999-ben törvényerőre emelkedett az ún. Vatikáni megállapodás. 1997-ben megszületett az ún. kulturális törvény.

Az illegalitásból kiszabadult egyház megkezdte intézményeinek újraépítését, működése külső kereteinek, feltételeinek visszaszerzését és újratemtését a semmiből.

Mindez a fentebb vázolt feladatok sorrendjében történt meg: elsődlegesen az újra szabadon végezhető pasztoráció-evangelizáció élénkült meg, aztán a szociális tevékenység (szociális intézmények, egészségügy), a kulturális terület (oktatás-nevelés, iskolák), az egyéb kulturális tevékenység, melybe a lepusztult egyházi műemlékek és műkincsek gondozása és az egyházi

gyűjtemények (múzeum, levéltár, könyvtár) ügye tartozik.

Ez az egyház eredeti küldetéséből adódó, tevékenységében és feladatában nem emberek által meghatározott sorrendiség is az oka annak, hogy amikor a rendszerváltáskor ismét több lehetőség nyílt meg az egyház előtt, lassabban reagált a változásokra, késedelemmel vett tudomásul olyan lehetőségeket, amelyek az érdekeit szolgálják; hogy az egyházi gyűjtemények esetében az egyház mint fenntartó, bár nem gátolja a gyűjtemények működését, de nem is támogatja kellő elkötelezettséggel. Az egyház mint fenntartó nem vett érdemben tudomást pl. az 1994-ben megszületett ún. Római dokumentumról, melyet a Kulturális Javak Pápai Bizottsága adott ki, javaslatokat téve az egyházi gyűjteményekben őrzött szellemi kincsek őrzésére és gondozására.

A „civil” könyvtári rendszer változásának hatására a változás és a változtatás lehetőségét és szükségességét az egyházi könyvtárak is érezték, de azt is, hogy kétszeres lemaradást kell ledolgozniuk. Az egyházi könyvtáraknak egy rohamosan változó, fejlődő hazai könyvtári rendszerhez kellett és kell felzárkózniuk, megtalálni a helyüket ebben a rendszerben, sőt, a kor követelményeinek és kihívásainak is folyamatosan meg kell felelniük, tovább is kell fejlődniük.

A valós lehetőségek és feladatok felmérését az egyházi gyűjtemények nem várhatták fenntartóiktól, központi, „felülről jövő” irányítással, de nem is volt szükség ilyen rossz emlékű centralizálásra. A változásban és a változtatásban – mint a „világi könyvtárügyben” – itt is fontos szerepet kapott az emberi tényező. A nagy országos könyvtárakban tevékenykedő vagy azokat ismerő, régi könyvekkel foglalkozó szakemberek és az egyházi könyvtárakban dolgozó, korábban könyvtárosi szakképesítést szerzett, így a korábbi és az immár változó magyar könyvtárügyet is ismerő szakemberekből az 1990-es évek elejére szerveződött egy olyan csoport, amelynek tagjai „megteremtették” a hazai egyházi könyvtárügyet. Mindez azt jelentette, hogy tudatosították: a magyar könyvtári rendszerbe tagadhatatlanul beletartozik egy elfeledett és mellőzött könyvtártípus, beletartoznak az egyházi könyvtárak, amelyek több évszázados múltú, a nemzeti kulturális vagyonhoz tartozó gyűjteményekkel, állományokkal sajátosak ugyan, de a könyvtári rendszer tagjai.

3. Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése

3.1 Az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének létrejötte

Az egyházi könyvtárak sorsáért aggódók pontosan érezték, hogy a változásokat egy-egy könyvtár elszigetelten nem képes követni, hanem összefogásra van szükség, ezért a Magyar Könyvtárosok Egyesületén (MKE) belül felmerült egy önálló egyházi könyvtári szekció létrehozásának gondolata. Az OSZK egyházi könyvtárakért felelős munkatársa, *Szelestei Nagy László* javaslatára született meg egy munkaközösség ötlete. Az ötletből a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár vezetője, *Bánhegyi Miksa* kezdeményezésére és több elszánt egyházi könyvtárban dolgozó kolléga jóvoltából konkrét terv lett, s 1994. március 8-án Kalocsán 23 egyházi könyvtár képviselője elhatározta egy minden más szakmai szervezettől és felekezeti hovatartozástól független (ökumenikus) munkaközösség (az Egyházi Könyvtárak Munkaközössége) létrehozását, melynek tagjai között a katolikus, a református, az evangélikus, az unitárius, a szerb-ortodox és a zsidó felekezet könyvtárát egyaránt megtaláljuk. A munkaközösség céljait a résztvevők a következőkben határozták meg: az egyházi könyvtárosok folyamatos kapcsolattartásának biztosítása, információk áramoltatása és évenkénti egy-két napos találkozások, szakmai konferencia megszervezése.

Az alakuló ülés 1994. november 8-án Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban volt. Itt történt meg a szervezeti keretek kialakítása (döntés az egyesület nevééről, az első alapszabály megszövegezése, tisztségviselők megválasztása) és a tevékenységi formák meghatározása. Az egyesület az Egyházi Könyvtárak Egyesülése (EKE) nevet választotta. Az országos szervezet központja az Országos Széchényi Könyvtár lett; a nemzeti könyvtár támogatását az egyesülés kezdettől fogva tapasztalta. Szellemi központjává a legrégebbi magyarországi könyvtár, a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár vált, ez a könyvtár vállalta évekig az egyesülés anyagi terheit és biztosította az ügyvitelt. A könyvtár vezetője volt az egyesülés első elnöke is.

Az egyesülés alapszabályban megfogalmazott célja a magyarországi egyházi könyvtárak együtt-

működésének előmozdítása, lehetőség szerinti közös álláspont kialakítása és tapasztalatok kicserélése az alábbi területeken: a) az egyházi könyvtáraknak egyházukban és a társadalomban betöltendő szerepe, b) könyvtári feldolgozó munka és gyűjtőkörök, valamint c) muzeális értékek őrzése.

Az egyesülés az alapszabály tervezetében meghatározta a szervezeti kereteket. Az egyesülésnek más szakmai szervezetekkel ellentétben nem könyvtárosok, hanem könyvtárak lettek a tagjai. Az egyesülés első elnöke Bánhegyi Miksa (Főapátsági Könyvtár –Pannonhalma), titkára Szelestei Nagy László (OSZK) lett. A jelenlevők megválasztották a kilenctagú elnökséget is, a felekezeti arányoknak megfelelően. A megállapodás szerint az egyesülés legfőbb szerve az évente ülésező közgyűlés; az egyesülés ügyeit az elnök, a titkár és az évente legalább kétszer ülésező elnökség intézi.

A következő közgyűlés 1995. november 7-én, ugyancsak Budapesten, az OSZK-ban ült össze. Ez a közgyűlés hagyta jóvá az elnök, a titkár és az elnökség által végső formába öntött alapszabályt. Határozatot hozott egy lehetőség szerint évenként megjelenő névtár, később tanulmányokkal, cikkekkel bővített évkönyv elkészítéséről.

A közgyűlésen szó esett a Kulturális Javak Pápai Bizottsága által 1994-ben kiadott Római dokumentumról, körlevélről, mely az egyházi gyűjteményekben levő szellemi kincsek őrzésére és gondozására fogalmazott meg javaslatokat. Ez azért is fontos volt, mert ezzel a dokumentummal szinte alig foglalkozott az egyház mint fenntartó.

A közgyűlés jóváhagyta, hogy az elnök és a titkár kezdje meg a tárgyalások előkészítését a szerzetesrendek feloszlásakor (1950) elkobzott könyvek visszaadásáról. A résztvevők megbízták a titkárt az egyesülés cégbírósági bejegyeztetésének előkészítésével.

1995. december 19-én a Fővárosi Bíróság hivatalosan bejegyezte, nyilvántartásba vette az Egyházi Könyvtárak Egyesülését, melynek székhelye az Országos Széchényi Könyvtár lett.

3.2 Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése közgyűléseinek története

A cégbíróságon hivatalosan is bejegyzett egyesülés első „valódi” közgyűlése 1996. október 15–

16-án Budapesten, a Ráday Könyvtárban volt. Ezen az összejövetelen a közgyűlés az addigi elnökségi tagok mellett még egy tagot választott az „egyéb felekezetről”: *Remete Lászlót*, az Országos Rabbiképző Intézet Könyvtárának vezetőjét.

A gyűlésen az elnök beszámolt az egyesülés részvételéről az új könyvtári törvényt előkészítő munkában, a Conseil International des Associations de Bibliothèques de Théologie (magyarul: Teológiai Könyvtárak Egyesülesének Nemzetközi Tanácsa) elnevezésű, ma BETH-ként (Bibliothèques Européennes de Théologie) ismert szervezet Magyarországon, Pannonhalmán, a pápalátogatással egy időben megrendezett üléséről és az elkobzott könyvek visszaadásáról folytatott tárgyalásokról. A titkár bemutatta az első Névtárat (1996-os próbaszám), a közgyűlés – a jogi szabályozás követelményeihez igazodva – határozatot hozott az alapszabály kiegészítéséről. A jelenlevők javaslatokat tettek a könyvtári, szakmai együttműködés kereteinek meghatározására (gyűjtőköri szabályzatok, tárgyszavazás, kurrens folyóiratok beszerzésének összehangolása).

A következő közgyűlés 1997. június 24–25-én volt, Pápán. A gyűlés legfontosabb feladata az esedékes tisztújítás volt. A közgyűlés három évre újraválasztotta Bánhegyi Miksát (Főapátsági Könyvtár – Pannonhalma).

A közgyűlésen a következő témákról esett szó: minisztériumi ellenőrzés kérdése, posztgraduális képzés igénye, szekciók, munkacsoportok létrehozása, egyházi iskolában tanító és dolgozó könyvtárosok együttműködése, az EKE és más könyvtári szervezetek viszonya, a közgyűlések programjának bővítése tudományos, kultúrtörténeti előadásokkal, számítógép szerepe a könyvtárosi munkában, egy felmérés terve a különgyűjteményekről és a restaurálásra szoruló könyvekről.

Ezután 1998. június 23–24-én, Egerben gyűltek össze az EKE tagjai. A közgyűlés legfontosabb témái: az 1997-ben megjelent kulturális (könyvtári) törvény, az állami finanszírozás kérdése, a nyilvános könyvtári státus mibenléte és feltételei, a pályázatok (dokumentumvásárlás, restaurálás) szorgalmazása, a számítógépes munka eredményei (Orbis működése), továbbképzés (könyvtáros asszisztensképzés), a szakmaiság szorgalmazása.

1999. június 21–23-án Sopronban ülésezett az EKE közgyűlése. A tanácskozáson döntés született a titkár személyéről: a titkár a mindenkori elnök által felkért egyházi könyvtári kolléga legyen. Szelestei Nagy László, az EKE első titkára lemondott megbízatásáról, és *Ásványi Ilona* (Főapátsági Könyvtár – Pannonhalma) látta el a titkári teendőket a továbbiakban.

A soproni összejövetelen felmerült a határon túli könyvtárak részvétele az EKE munkájában. A határon túli könyvtárosokkal inkább személyes, mint intézményi kapcsolata volt és van a kollégáknak. (Az első és 2004-ig egyetlen határon túli könyvtár, a Beregszászi Református Könyvtár a 2001. évi, pannonhalmi közgyűlésen lett tagja az EKE-nek).

A közgyűlésen felvetődött egy az elnökség összetétele vonatkozó javaslat, hogy az egyéb felekezet helyett az egyházi iskolai könyvtárak adják az elnökség egy tagját.

Aktuális kérdés volt még az egyházi könyvtárak részvétele a Frankfurti Könyvvásárra készülő CD-ROM előkészítésében, az EKE tagkönyvtárainak részvétele az Országos Dokumentumellátási Rendszerben (ODR). Még mindig aktuális téma volt a könyvtári törvény ismertetése és tudatosítása, a nyilvános könyvtári státus elnyerésének szorgalmazása, a különböző pályázatokon való részvétel sürgetése, és buzdítás továbbképzéseken való részvételre. Az elnök ismertette azokat az erőfeszítéseket, melyeket az elnökség az állami finanszírozással kapcsolatban tett (gyűjteményi támogatás növelése és független tétele a mindenkori politikai viszonyoktól).

A jubileumi évben, 2000-ben (2000. július 3–5.) *Esztergomban* ülésezett az EKE. A tisztújító közgyűlésen *Antalóczi Lajos* (Eger) lett az egyesülés új elnöke. Az elnökség is változott, a korábbi elnök (Bánhegyi Miksa) elnökségi tag maradt, az EKE születésekor kötött megállapodás megváltoztával az egyéb felekezetek helyett az iskolai könyvtárak közül választotta meg a közgyűlés *Viola Ernőt* (Református Gimnázium Könyvtára – Csurgó) elnökségi tagnak.

Az EKE vezetői felhívták a kollégák figyelmét a kötelező továbbképzésről szóló kormányrendeletre. Pannonhalmi kollégák bemutatták az EKE honlapjának tervezetét (*Izer Zoltán* – Főapátsági Könyvtár és *Soós Péter*, a Pannonhalmi Bencés Apátság rendszergazdája). Némi vita után a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár felajánlot-

ta, hogy megvásárolja az eke domainnevet, és mivel a számítástechnikai infrastruktúra Pannonhalmán volt a legkorszerűbb, Pannonhalma szervere fogadta be és szolgáltatja a honlapot. Ebben az évben létrejött a Theca internetes adatbázis, melyet *Broczky István* (OKGYK – Országos Katolikus Gyűjteményi Központ) ismertetett.

2000 decemberében elhunyt Antalóczi Lajos, a július elején megválasztott elnök. Megbízatását súlyosbodó betegsége miatt az utolsó hónapokban egyre kevésbé tudta ellátni; a korábbi elnök és titkár vitte az egyesülés ügyeit. 2001 januárjában az elnökség a következő közgyűlésig Bánhegyi Miksát, az előző elnököt kérte fel, hogy ügyvezető elnökként képviselje az egyesülést.

2001. július 3. és 5. között Debrecenben ismét tisztújító közgyűlésre került sor. Az új elnök *Gáborjáni Szabó Botond*, a Debreceni Református Nagykönyvtár vezetője lett. A titkári teendők végzésére továbbra is Ásványi Ilonát (Főapátsági Könyvtár – Pannonhalma) kérte fel az új elnök.

Az elnökség új tagja lett a katolikusok köréből a régi elnök, Bánhegyi Miksa (Főapátsági Könyvtár – Pannonhalma) és *Török Beáta* (Hit tudományi Főiskola Könyvtára – Szeged)

A közgyűlésen a megbízott elnök beszámolt az egyesülés 2000/2001. évi munkájáról. Elmondta, hogy milyen szakmai fórumokon, tanácskozásokon, kerekasztal-megbeszéléseken képviseltette magát a szervezet. Beszámolt a Theca internetes adatbázis működéséről, az eke domainnév megvásárlásáról, a Könyvtári Levelező/lapban az egyházi könyvtárakról megjelent cikksorozatról, arról, hogy az egyesülés az egyházi könyvtárak nevében levélben szólította meg az egyházi kiadókat, hogy vegyék fel a kapcsolatot az egyházi könyvtárakkal, küldjenek ajánlójegyzéket kiadványaikról, valamint az 1950-ben elkobzott könyvek visszaadásáról, amely munka 2001-ben is folytatódott.

Ezen a közgyűlésen megtörtént az elmúlt évek tapasztalatai alapján és a tisztújítás miatt is szükségessé vált alapszabálymódosítás, melyet 2002 februárjában fogadott el a Fővárosi Bíróság.

2002-ben *Pannonhalma* (2002. július 1–4.) vállalta a közgyűlést rendező házigazda szerepét. A közgyűlésen az elnök ismertette és értékelte a 2001. évben történt többszöri bérmódosulást. Beszámolt arról, hogy az elnökség kidolgozott egy az egyházi könyvtárak működésére

vonatkozó koncepciót, melyet benyújtott a minisztériumba. A titkár tájékoztatót arról, hogy megtörtént a személyi változások, valamint a módosított alapszabály bejegyeztetése a Fővárosi Bíróságon, és rendeződött az egyesülés pénzügyi nyilvántartása (önálló adószáma és bankszáma van).

2003-ban (2003. június 25–27.) Sárospatakon volt az EKE közgyűlése. Az elnök beszámolt az elmúlt év munkájáról, arról, hogy az egyesülés több kuratóriumban és szakmai fórumon képviseltette magát, az egyéb szakmai szervezetekkel együttműködve tevékenyen részt vett a könyvtári szakmai közéletben.

Elmondta, hogy az elnökség javaslatait figyelembe véve megfogalmazta az egyházi könyvtárak további feladatait. (A *magyarországi egyházi könyvtárak helyzete, célja és jövőképe* című dokumentum, mely olvasható az interneten és megjelent a Könyvtári Figyelő 2002. évi 1-2. számában). Felvetette a különböző aktuális pénzügyi kérdéseket (állami támogatás mértéke, bércorrekciók).

Beszámolt a BETH salamancai közgyűléséről és örömmel jelentette be, hogy az EKE teljes jogú tagja lett a Teológiai Könyvtárak Egyesülése Nemzetközi Tanácsának (BETH).

Javaslatot tett arra, hogy a közgyűlések menete a továbbiakban a következő legyen: a mindenkor közgyűlésen a tagok kapják kézbe az előző évi közgyűlés jegyzőkönyvét és az éves pénzügyi beszámolót, ahogy ezeket a titkár (egyben kamarás) már ezen a közgyűlésen is szétosztotta. Javasolta azt is, hogy a közgyűléseken teremtsünk lehetőséget arra, hogy azok a tagkönyvtárak, amelyeknél az előző évben valamilyen fontos szakmai esemény történt, beszámolhassanak erről a közgyűlés előtt.

A titkár (egyben kamarás) ismertette az egyesülés jogi ügyeiben és pénzügyeiben történt változásokat, beszámolt a szervezet gazdasági tevékenységéről, honlapjáról és a levelezőlista működéséről.

A közgyűlés megválasztott egy felügyelő bizottságot, amely ellenőrzi az egyesülés munkáját, alapszabály szerinti működését, gazdasági tevékenységét. A felügyelő bizottság tagjai: *Köntös László* (Pápa), *Mányoki János* (Országos Evangélikus Könyvtár – Budapest), *Violáné Bakonyi Ibolya* (Csurgó) lettek. (*Ásványi Ilona*) (Folytatjuk a következő számban – a szerk.)

Egyházi könyvtárak konferenciája

Egyházi könyvtárak a változó hazai könyvtárügyben címmel tartották konferenciájukat az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének (EKE) könyvtárosai 2004. június 21. és 23. között Kecskeméten és Kalocsán.

Milyen új kihívásokkal kell szembenézniük, hogyan vállalhatnak részt a gyarapodó, új könyvtári feladatok megoldásában, hogyan kapcsolódhatnak intenzívebben a hazai könyvtárügy céljainak megvalósításához? – többek között ezekre a kérdésekre is választ kerestek. A változó könyvtári feladatok megoldási lehetőségeinek keresése mellett időt szántak azonban a visszatekintésre is, az idei találkozó ugyanis az egyesülés tizedik, jubileumi konferenciája volt. 1994 márciusában 23 egyházi könyvtár képviselője a konferencia egyik idei helyszínén, Kalocsán határozott egy egyesülés létrehozásáról, lehetőséget biztosítva további könyvtárak csatlakozására. A mára 68 tagkönyvtárat összefogó egyesülés könyvtárai nem alkotnak homogén csoportot. Valamennyi fenntartója valamelyik egyház vagy felekezet ugyan, de gyűjteményük, gyűjtőkörük, feladataik eltérők. Az elmúlt tíz évre *Bánhegyi B. Miksa*, a szervezet első elnöke tekintett vissza.

A találkozó az egyesülés éves közgyűlésével kezdődött, amely egyben tisztújító közgyűlés is volt. Az elmúlt évre és a hároméves

(Fényképek: Boda Miklós)

ciklusra való visszatekintés után az elnökségi tagok megválasztása következett. A leköszönő elnök – *dr. Gáborjáni Szabó Botond* (Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára) – utódjául *Ásványi Ilonát* (Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár), az egyesülés eddigi titkárát választotta meg a közgyűlés.

Hagyomány az egyesülés konferenciáinak történetében, hogy az előadások évente váltakozva foglalkoznak a „régivel” és az „újjal”, állományvédelemmel, a muzeális értékeket őrző gyűjteményeknek a kulturális örökség védelmében betöltött szerepével. Az idei előadások részben a jelen teremtette lehetőségek könyvtári felhasználásáról szóltak, de a múlt értékeinek megőrzésére irányultak. *Dr. Dippold Péter* (Könyvtári Intézet) a magyar kulturális közvagyon digitalizálási prioritásainak feltérképezéséről készült felmérés tanulságait összegezte. A Könyvtári Intézet és a Neumann-ház közös – a nemzeti

Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár

kulturális vagyón digitalizálására vonatkozó – projektjében az egyházi könyvtárak is részt vettek. *Dr. Skaliczki Judit* (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma – NKÖM) *Európai könyvtárügy – hazai feladatok és megoldások* címmel tartotta előadását, amelyben kiemelte: a „civil” könyvtárak mellett az egyházi gyűjteményeknek is egyre szervezesebben be kell kapcsolódniuk a hazai könyvtári, művelődési információs rendszerbe, s velük együtt meg kell felelniük az európai könyvtárügy kihívásainak.

Dr. Szelestei Nagy László (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, az egyesülés első titkára) a „régit” összekapcsolta az „újjal”, sürgetve a kapcsolatok felvételét és ápolását a határon túli egyházi könyvtárakkal. Az uniós csatlakozás teremtette lehetőségeket kihasználva talán lehetőség nyílik a határon túli, veszendőben lévő kulturális, művelődéstörténeti értékek feltárására és megóvására. *Dr. Monok István* és *Hegyi Ádám* (Országos Széchényi Könyvtár) a „régit” megőrzéséről beszélt. Az 1850 előtt nyomtatott könyvek és kéziratok központi nyilvántartása és közös feldolgozása megkezdődött, a felmérésben az egyházi könyvtárak is részt vettek. Az előadás a MOKKA-R projekt eddigi eredményeit ismertette. Az egyesülés könyvtárai közül a Ráday Gyűjtemény a projektben mint adatszolgáltató működött közre. *Dr. Kenyéri Katalin* (NKÖM) a könyvtárakban őrzött muzeális anyag védelmének, kezelésének új jogi szabályozási tervezetét vázolta a hallgatóság előtt. A konferencia két záró előadását az egyesülés egy-egy könyvtárának munkatársa tartotta: *Hegedűs András* az esztergomi Érseki Simor Gyűjtemény digitalizálási projektjéről számolt be, *Homor Ferenc* – a Piarista Központi Könyvtár munkatársa – a SZIKLA-21 könyvtári programot mutatta be röviden.

A rendezvény második napján – az egyesülés hagyományaihoz igazodva – szakmai programokkal összekötött kirándulás következett. Bugac után látogatást tettünk a szervező könyvtár gyűjteményében: megtekintettük a kalocsai Érseki Könyvtár Patachich-termét és a Kincstárat. A konferencia záró programjai között a kecskeméti protestáns gyűjtemények és a Piarista Gimnázium Könyvtárának meglátogatása szerepelt. Örömmel fogadtuk el a Katona József Könyvtár meghívását, és délután *Ramháb Mária* vezetésével betekinthettünk egy korszerű, minden korosztályt megszólító könyvtár, információs központ életébe.

Visszatekintve tízéves, ugyanakkor évszázadokra visszanyúló múltunkra úgy érezzük, az értékek megőrzésében vállalt feladatok változnak és szaporodnak. Ebben a munkában partnerünk a hazai könyvtárügy valamennyi szereplője. Célunk, hogy a magunk sokféleségével, az intézményeinkben dolgozó kollégákkal tevékenyen bekapcsolódjunk a változó hazai könyvtári feladatok megoldásába.

Török Beáta
titkár

A közszolgálati törvény tervezete és a Nemzeti Civil Alapprogram pályázatai az IKSZ-ülés napirendjén

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ) elnöksége és képviselő-testülete június 30-án ült össze az Országos Széchényi Könyvtárban. Az ülés napirendjén aktuális kérdések, a közszolgálati törvény tervezete és a Nemzeti Civil Alapprogram pályázatai szerepeltek.

Fodor Péter tájékoztatta a jelenlévőket, hogy az októberben rendezendő Összefogás a könyvtárakért – összefogás a használókért című országos rendezvénysorozatra egységes, országos felhasználású plakát készül, melynek terveit még júliusban megkapják a testület tagjai véleményezésre.

Az összefogás akció kiemelt programja ezúttal is egy szakmai konferencia, amelynek helyszíne a százéves Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, témája pedig a könyvtárosképzés lesz. A konferencia programját a szövetség a Magyar Könyvtárosok Egyesületével közösen alakítja ki. Fontos, hogy megvitassuk a képzés tartalmát, jövőjét, megfogalmazódjanak a munkáltatók elvárásai stb.

Ismertette az akcióhoz már hagyományosan kapcsolódó rádiós vasárnap forgatókönyvét is.

A Regionális Fejlesztési Holding Rt. és az IKSZ 2004. szeptember 23-ára találkozót szervez a kistérségi megbízottaknak, valamint a megyei és kistérségi könyvtárak vezetőinek, ahol a tavasszal elkezdődött együttgondolkodás a térségek szerepéről, lehetőségeiről, fejlődéséről tovább folytatódik.

A Neumann János Számítógép-tudományi Társaság szeretne együttműködni az Informatikai és Könyvtári Szövetséggel a HÁLóra magyar! elnevezésű, számítógép-használók távoktatására készült programcsomag könyvtári alkalmazási lehetőségeinek megismertetésében és a koordinációban. A megjelentek véleménye szerint a program koordinálásának felvállalása helyes, a szövetség az elnökség részéről *Pallósiné Toldi Mártát*, a testületi tagok közül pedig *G. Szabó Lenkét* jelölte ki kapcsolattartónak, *Fodor Péter* vezetése mellett.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Etikai Bizottságának ülésén az IKSZ képviselőjében *Virágos Márta* vett részt. Az ott elhangzottak felkerültek a Könyvtári Intézet megújult honlapjára.

Az áfakompensáció kérdése még mindig nem megoldott, ezért az elnökség felhatalmazta *Fodor Pétert*, hogy levélben forduljon az illetékes miniszterhez a kérdés mihamarabbi orvoslása ügyében. Az IKSZ elnöke jár utána annak is, hogy mi a helyzet a pedagógusok ingyenes könyvtári tagsága ügyében.

Kiss Gábor alelnök tájékoztatta a jelenlévőket a közszolgálati törvény jelenleg a KKDSZ honlapján olvasható tervezetéről. A törvény a tervek szerint 2005 júliusában léphetne életbe, hivatalos állásfoglalást 2004. augusztus közepére kérnek. A jelenleg olvasható változat nyers, sok mindenben finomításra, kiegészítésre szorul.

M. Móré Ibolya titkár elmondta, hogy a szervezet hét témában adott be pályázatot a Nemzeti Civil Alapprogramhoz:

- az Önszerveződés, Szakmai és Területi Együttműködés Kollégiumához kistérségi fórumok tartására,

- a Nemzetközi Civil Kapcsolatok és Európai Integráció Kollégiumához nemzetközi szervezet tagsági díjára, valamint a határ menti és határon átnyúló civil kapcsolatok témakörében,

- a Civil Szolgáltató és Fejlesztő Információs Kollégiumhoz rádiós hanganyag, tévéklip készítésére, sajtótermék fejlesztésére és szolgáltatás-szervezési módszerek átadására, képzés-tréning indítására.

Az elnökség és a testületi tagok támogatták a pályázatok benyújtását. Ugyanakkor azt javasolták, hogy a szövetség állítson föl egy pályázati munkacsoportot, mivel a lehetőségek az EU-tag-ság révén bővülni fognak.

Ramháb Mária, a Nemzeti Kulturális Alapprogram (NKA) Könyvtári Kollégiumának vezetője arra kérte a vezetőség tagjait, hogy tegyenek javaslatot a következő pályázati kiírás témáira. A beérkezett kérések: állományvédelem, restaurálás, ehhez eszközök beszerzése, hagyatékok feldolgozása, ellátórendszer, felsőoktatási intézmények és kollégiumok állományának frissítése, digitalizálás az egyetemi könyvtáraknál, pályaelhagyók motivációjának vizsgálata. Ez utóbbi témához a Könyvtári Intézet együttműködését ajánlotta fel *Dippold Péter*, és javasolta, hogy *Kuti Évát* szakértőként vonjuk be a munkába.

Könyvtárostanárok beszélgetéssorozata az alap- és továbbképzésről

A Bod Péter Társaság égisze alatt gyakorló könyvtárostanárok munkacsoportjának beszélgetéssorozata indult a budapesti Berzsényi Dániel Gimnáziumban. A megbeszélések középpontjában iskolai könyvtári témák, valamint a könyvtárostanárok képzési formái és lehetőségei állnak – különös tekintettel arra, hogy nekünk, könyvtárostánároknak jelenleg még nincs lehetőségünk pedagógus szakvizsgát tenni a saját szakirányunkon belül.

A 2004 februárjában kezdődött sorozat nyolc állandó kolléga véleménycseréjének indult, azaz a céllal, hogy egy gyakorlatközpontú képzés és továbbképzés tematikája körvonalazódjon, s kidolgozott javaslatokat tehessünk a megfelelő felsőoktatási képzőintézményeknek. A szakmai beszélgetésekbe időnként további kollégák is bekapcsolódtak, érdeklődésüknek megfelelően.

A munkacsoport állandó résztvevői az alábbi könyvtárostanárok: *Bondor Erika* (Berzsényi Dániel Gimnázium, Budapest), *Gazda Anna* (Szemere Bertalan 12. Évf. Isk., Bp.), *Lázár Attiláné* (József Nádor Ált. Isk., Üröm), *Molnárné Vörösmarti Ágnes* (Németh László Gimnázium, Bp.), *P. Szabó Melinda* (Könyves Kálmán Gimnázium, Bp.), *Pappné Vőneki Erzsébet* szaktanácsadó (XIII. kerületi PSZK), *Takácsné Hanke Zsuzsanna* (Gárdonyi Géza Ált. Isk., Bp.) valamint *Ugrin Gáborné* nyugalmazott könyvtárostánár, a Bod Péter Társaság elnöke.

Vendégek voltak még *Főrhécz Istvánné* (Bikszádi Úti Ált. Isk., Bp.), *Jerkné Bolczár Edit* (Csata Utcai Ált. Isk., Bp.) és *Pfuscher Emese* (Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium).

A hétfőnkénti szakmai találkozókra előre rögzített tematika szerint haladtunk-haladunk. A tervezett hat alkalom mindegyike a könyvtárostánári munka egyes területeit öleli fel, s minden alkalommal kiemelten foglalkozunk egy adott korosztály könyvtárpedagógiai kérdéseivel, az általános iskola alsó tagozatától kezdve a középiskolai korosztályig, az érettségi követelményekig.

Mivel a tematikát a sorozat elején rögzítettük, mindenkinek módjában áll előre felkészül-

ni, átnézni az adott terület problémáit, átgondolni a saját gyakorlatát. Az egyes korosztályok könyvtárpedagógiai kérdéseire minden alkalommal egyikünk – az adott korosztállyal foglalkozó kolléga – tartott egy rövid beszámolót, mintegy vitaindítóként. Ezek a beszámolók arra is jók, hogy szembesüljünk azzal, hogy sokan küszködünk hasonló nehézségekkel. Tanulságos viszont az, hogy ki-ki milyen megoldási módokra jutott, milyen gyakorlati módszereket dolgozott ki az érintett iskola helyi sajátosságainak megfelelően.

Az alábbiakban röviden ismertetem az első két szakmai beszélgetésen elhangzottakat.

I. alkalom: A könyvtárostánár felelőssége, könyvtárvezetési feladatok (2004. február 9.)
Kiemelt korosztály könyvtárpedagógiai problémái: általános iskola alsó tagozat (ismertette: *Főrhécz Istvánné*)

Az első alkalommal számba vettük az iskolai könyvtár alapidokumentumait. Bevezetésként beszélgettünk a *könyvtárvezetésről* annak kapcsán, hogy önálló felelősséggel bíró egység-e az iskolai könyvtár. Ugrin Gáborné provokatívnak szánt kijelentése után – miszerint a könyvtárostánár nem könyvtárvezető – megegyeztünk abban, hogy bizony a könyvtárostánárnak is kell szervezési-vezetési feladatokat ellátnia, még akkor is, ha nem kinevezett vezető. Főként akkor szembetűnő ez, ha kettő vagy több könyvtárostánár dolgozik együtt, hiszen valakinek vállalnia kell a munkafolyamatok koordinálását, a *szervezési, tervezési feladatokat*. Mindezeket az egy személyes iskolai könyvtárban is el kell látni. A *könyvtárostánár felelőssége* mindkét esetben egyértelmű: ő a könyvtárvezető – de természetesen nem könyvtárigazgató. Ha több könyvtárostánár dolgozik együtt, akkor a munkaköri leírásban egyértelműsíteni kell, hogy ki a megbízott könyvtárvezető. A jelenlévők beszámoltak olyan gyakorlatról, hogy könyvtári munkaközösséget alakítottak ki, így a könyvtár vezetője – mint munkaközösség-vezető – pótlékot is kaphat.

Leszögeztük azt, hogy az *iskolai könyvtár az iskola szerves része*, ezért az iskola igazgatójának a vezetése alá tartozik – ám szakmai kérdésekben természetes, hogy a könyvtárostánár(ok) felelőssége az ott folyó munkával kapcsolatos döntések meghozatala. A jó működés érdekében

a fent említett *munkaközösség* létrehozását tartjuk kívánatosnak, amelynek munkájában az azt létrehozó könyvtárostánár(ok)on kívül részt vesznek humán és reál területen dolgozó tanár kollégák is. A munkaközösség félévenként ülést tarthat, amelyen együttesen készítik elő a szükséges döntéseket (például a szükséges beszerzések fontossági sorrendjét, a könyvtári szakórák, könyvtárhasználati órák előkészítését).

Átgondoltuk a könyvtárostánár iskolán belüli és iskolán kívüli kapcsolatait, *szakmai kapcsolatrendszerét* is, valamint azt, hogy ezek miben segíthetik a munkánkat.

Az *alaplokumentumok* közül hangsúlyosan az iskolai könyvtár szervezeti és működési szabályzatáról és annak mellékleteiről beszélgettünk, de szó volt a statisztikákról, az éves munkatervekről, az iskolai könyvtárak helyzetképéről, valamint az ebből kiinduló fejlesztési tervről is. Az szmsz lehetőleg ne legyen bő lére eresztett típuszöveg, hanem az adott iskola helyzetének, jellegzetességeinek megfelelő, a gyakorlati munkát megalapozó, a munkafolyamatokat, a működést pontosan szabályozó dokumentum.

A szervezeti és működési szabályzat mellékletei:

1. A könyvtár története

Az iskolai könyvtárak történetét kevés iskolai könyvtári szmsz tartalmazza, pedig utólag már sokkal nehezebb rekonstruálni. Ha egyszer elkészítjük, akkor elég háromévenként kiegészíteni. Sok iskolában azonban nehézségekbe ütközik a könyvtár történetének feltárása, mert nincsenek rendelkezésre álló források. Kidolgozása viszont rangot ad a könyvtárnak az iskola hierarchiájában, nem beszélve arról, hogy mindez kultúrtörténeti tevékenység is. Az alapító okiraton kívül tartalmazza a könyvtár főbb fejlődési szakaszait, 3–5 évenkénti kiegészítésekkel.

Ügyeljünk arra, hogy legyen rendben az iskolai könyvtár iratanyaga is, selejtezzük rendszeresen a selejtezhető iratokat, őrizzük meg viszont rendezetten az előírt anyagokat. (Alapító okirat és esetleges módosításai, leltárkönyvek, selejtezési jegyzőkönyvek, leltározási jegyzőkönyvek, öt évig a számlamások – mivel az eredeti számlák a gazdasági osztályon vannak –, pályázati iratanyagok a pályázatok előírásai szerint stb.)

2. Munkaköri leírások

Lényegre törőek legyenek, és *ne legyenek azonosak az éves munkatervvel*. A munkaköri leírás tartalmazza a könyvtár felelősének feladatait, a könyvtárostánárok kötelezettségeit, az irattár és a statisztika kezelését. (Az éves munkaterv pedig időrendben az arra a tanévre vonatkozó feladatok részletesebb kifejtése.) A munkaköri leírás megfogalmazásakor arra is kell ügyelnünk, hogy minden mozzanata a későbbiekben mint követelmény jelenik meg, és számonkérhető – tehát ha belefoglaljuk valamilyen nem közvetlenül a könyvtárostánári alapfeladatok ellátását célzó tevékenységünket, az nem túl kedvező. (Kedves és önként végzett elfoglaltságaink, egyes megbízásos munkáink így könnyen számonkérhető kötelességekké válhatnak...) Az éves munkatervbe viszont betehetjük aktuális feladatainkat, a munkaköri leírásban nem szereplő, az adott tanévben felmerülő megbízásokat is.

3. Állománygondozás

Ennek a területnek a dokumentuma a *gyűjtőköri szabályzat*, amelynek tartalmaznia kell az *állománygyarapításnak*, az *állományból való kivonásnak*, a *leltározásnak*, a *könyvtár átadásának-átvételének* szabályait. (Ennek az összeállításában irányadó a 3/1975. (VIII. 17.) KM–PM együttes rendelet a könyvtári ellenőrzésről, valamint ennek 1978-as módosítása. (Műv. Közl. 1978. 9. sz. p. 413–419.)

Ide tartoznak az *állományvédelem* szabályai, az esetleges *különgyűjtemények* megnevezése és leírása (pl. iskolatörténeti, muzeális gyűjtemények stb.).

4. Állományfeltárás

A katalógusszerkesztés szabályai, ha számítógépes feltárás, valamint retrospektív konverzió folyik a könyvtárban, annak a szabályai, a raktári rend.

5. Könyvtárpedagógiai program

Kívánatos, hogy a könyvtárpedagógiai program, a könyvtárhasználatra nevelés, a könyvtárhasználati tantervek szerves részét képezzék az iskola pedagógiai programjának és helyi tantervének – ezért céljainkat építsük be az iskola pedagógiai programjába! Elkészítése a NAT, illetve a kerettantervi követelmények figyelembe vételével történhet.

6. Házirend

A könyvtár használatának szabályait rögzíti (kölcsonzás, helyben használat, szolgáltatások, nyitva tartás, viselkedési szabályok stb.).

Az iskola házirendjének képezze ez is szerkesztés részét.

A szakmai tanácskozás másik részében az iskolai könyvtári munka alsó tagozatos feladatait beszéltük meg. Gyakorlati tapasztalatait Főrhécz Istvánné osztotta meg velünk.

II. alkalom: **Állománygondozás (gyűjtőkör, gyarapítás, apasztás, állományellenőrzés, átadás-átvétel stb.)** (2004. március 1.)

Kiemelt korosztály könyvtárpedagógiai problémái: az 5–8. évfolyam (ismertette: *Molnárné Vörösmarti Ágnes*)

Az előző alkalom szűkre szabottsága miatt visszatértünk még néhány gondolat erejéig az átadás-átvétel kérdésére. Sok kollégának okozott ez gondot, ezért megbeszéltük, hogy mit kell(ene) tartalmaznia az átadási, illetve az átvételi jegyzőkönyvnek.

Az átadás szempontjai:

- Feljegyzés a könyvtár történetéről, a könyvtári életről. Az irattár tartalmazza a korábbi szmsz-t, legyenek ott az éves munkatervek, a fejlesztési terv legyen hozzacsatolva. Mellékelni kell az addigi munkaköri leírást és a munkarendet is!

- Kapcsolatrendszer ismertetése (házon belül és intézményen kívül)

- Gazdasági helyzet, eszközellátottság, eszközléltárak (nyilvántartások, dokumentáció)

- Az állomány gazdasági átadása-átvétele: a közösen elvégzett leltározás, az ezt rögzítő jegyzőkönyv. Emellett jelezni kell az állomány összetételét, arányait, a fejlesztési szánt területeket!

- Az állománygyarapítás módjai: beszerzési kapcsolatok, szerződések átadása, illetve az iskolán belül a beszerzést segítő szaktanárok, munkaközösség-vezetők megnevezése

- Feljegyzés az állomány feltárásáról (valós kép a feltárás mértékéről, arányairól; katalógusok építése, számítógépes adatbázis állapota, leltárkönyvek átadása stb.)

- A kölcsönzés helyi gyakorlata, szabályozása (könyvek visszavétele, elveszített könyvek

pótlása, térítése stb., letéti állományok az iskolán belül, felelőseik)

- Aktuális problémák jelzése (ne kezdje az utód a problémák megoldását előlről, a nulláról)

Az átvétel szempontjai:

- A könyvtár átvételekor az elején ragaszkodjunk a teljes dokumentáció megismeréséhez!

- Ragaszkodjunk a szabályos átadás-átvételhez (legalább két hét átfedés legyen a munkába álló és a felmondását töltő könyvtáros között, az előddel együtt kell végezni a leltározást stb.).

- Mindenről készüljön jegyzőkönyv: irattár, pecsétek, eszközléltár hivatalos átvételéről, a könyvtárpedagógiai helyzetről, a könyvtár anyagi helyzetéről, a közös leltározás végeredményéről. (A leltározás során hiányként elfogadható *káló*: négy ezrelék.)

Az állománygondozás területéről a *feldolgozást* egy folyamatára segítségével tekintettük át. Az állomány összetételének tervszerű alakítása a gyűjtőköri szabályzat pontos betartásával és alkalmazásával lehetséges. Az állományból történő *kivonás* szabályait, irányelveit is fontos rögzíteni a gyűjtőköri szabályzatban. (Jó gyakorlati megoldás lehet, ha egyes állományrészeket közösen nézünk át az adott szakterület egyik szaktanárával – különösen a tartalmilag elavult műveket szűrhetjük ki így!)

Az *állományvédelem* jogi kérdései (ki miért felelős, a könyvtáros és az olvasó anyagi felelősségének kérdései) mellett az állomány fizikai védelméről is beszéltünk. A károsodások megelőzése és a restaurálás előkészítése, megszervezése is a könyvtárosi feladatok közé tartozik.

Felmerült, hogy vitás helyzetek, szakmai problémák, jogviták, jogértelmezési eltérések esetén jó lenne, ha lehetőségünk volna nekünk, könyvtárostanároknak szakmai szervezettől, szakértőtől, szaktanácsadótól elvi állásfoglalást kérni. Egy ilyenfajta intézményi háttérrel könnyebb lenne elérni a szakmai érdekek érvényesítését, s egy esetleges támogató állásfoglalás nagyon megkönnyítené számunkra a szakmai érvelést az iskolák vezetésével, a fenntartókkal szemben.

Ezen a munkamegbeszélésen a továbbiakban a felső tagozatos korosztály könyvtárpedagógiai feladatait beszéltük meg, s egy lehetséges megoldási módról számolt be részletesen Molnárné Vörösmarti Ágnes a Németh László Gimnázium kisgimnazistáinak tartott könyvtárhasználati blokk kapcsán.

Kisebbsajta vita kerekedett az internet használatával kapcsolatban. Ugrin Márta vetette fel, hogy kell-e nekünk egyáltalán tanítani az informatika történetét, elméletét, nem az informatika tanár dolga lenne-e ez? A kollégák többsége szerint az internettel azért érdemes a könyvtárhasználati órákon is foglalkozni valamilyen szinten, hogy a tanulók értelmes dologra, információkeresésre is megtanulják használni – egyébként csupán szórakoztató eszköz, sőt, időnként káros eszköz lenne a kezükben...

A munkacsoport következő találkozóit 2004. március 22-én, március 29-én, április 26-án tartotta a Berzsényi Dániel Gimnáziumban. Az utolsó, június 8-ai találkozón értékeltük a beszélgetéssorozat eredményeit, és elgondolkodtunk az esetleges folytatásról is. A szakmai információ- és tapasztalatcsere szempontjából mindenképpen hasznosnak találtuk ugyanis ezeket a találkozókat.

Bondor Erika
könyvtárostánár

(Köszönetemet fejezem ki Bondor Erika kolléganőnek, mert fogadott bennünket, s mert lehetőséget biztosított arra, hogy szakmai kérdéseinket megbeszélhessük hivatalos értekezletet, kötelező – akkreditált – továbbképzési formát mellőzve, hivatástudatunk által ösztönzött tanácskozási keretben. Témáink további részéről az őszi számban kívánunk összegező írásban hírt adni. – Ugrin Gáborné, a csoport tagja.)

Völgységi Könyvfesztivál

Völgységi Könyvfesztivál negyedik alkalommal. Minden önhittség nélkül állíthatjuk, hogy Bonyhádon, a Perzcel-kertben *Supka Géza* 1927-ben megfogalmazott gondolatai – „az évnek egyik napján az ország minden városában és falujában könyvnap rendeztessék ... (melynek) gerincét a festői könyvvásár teszi ki, amely a városnak lehetőleg valamely csendes terén, amennyire lehetséges, történelmi épületek vagy természeti szépségek keretében folyik le...” – ismét valóra váltak.

Írók, költők, kiadók, olvasók, könyvek találkoztak az árnyat adó, évszázados tulipánfák és az éppen virágba boruló hársak árnyékában. A háromnapos rendezvényen az idei évben huszonöt kiadó képviseltette magát, nyolc író-olvasó találkozó volt, s hét könyvbemutatóra és kiadói

bemutakozásra került sor. A könyvek mellett az idén filmeket, CD-ROM-okat is bemutatnak. Érdekessége volt az idei fesztiválnak, hogy két helyi szerzővel is megismerkedhettek a látogatók. *Bayer Béla*, aki bonyhádi költőként vált ismertté és pár éve Németországban él, *A holnap arcába* című kötete kapcsán beszélgetett a találkozó résztvevőivel. *Gruber László*, a bonyhádi gimnázium tanára, jól használható tankönyvet írt *Ausztrália, Óceánia és az Antarktisz természetföldrajza* címmel, amelyet a Szegedi Egyetem docense, *dr. Karancsi Zoltán* ajánlott figyelmünkbe.

Ha az író-olvasó találkozók közül ki kellene emelnem a legnépszerűbbeket, akkor *Csoóri Sándor és Lázár Ervin* nyitná a sort.

Elmondhatjuk, hogy erre a három napra Bonyhád ismét a magyar irodalom központi helyévé vált.

A kedvezményes könyvvásárt sokan kihasználták. A legnagyobb kedvezményt az Osiris Kiadó adta, s így számos kézikönyv jellegű kiadványt tudott – a magánszemélyek mellett – több kistéleplési könyvtár is megvásárolni.

Szerettünk volna „három megyés könyvtárstalálkozót” létrehozni, de végül ez Somogyra és Tolnára fogyott. Majd jövőre. A somogyi kollégák mind a három napot itt töltötték, s úgy gondoljuk, nem bánták meg.

Az idei esztendőben is kiadtuk a legnépszerűbb kiadó, árusító és a legszebb könyv díját. Az előző évhez hasonlóan a Minerva Nova Kiadó

vitte el a pálmát. Meg kell jegyezmem, hogy a legtöbb szavazó a gyerekek köréből került ki, s ez is közrejátzott a végeredményben.

Megalakult a TIKK (Tiszteletdíjas Könyvtárosok Klubja) és a Wass Albert Törzsasztal. Szórakoztató programokkal is vártuk látogatóinkat, felléptek például a Kommunikációs és Művészeti Összkéz Egyesület tüzes zsonglőrei, a Székely Műhely Együttes, *Dinnyés József*, halottunk székely góbéságokat szalonnasütés és jó völgységi vörösbor mellett. Ismét felállítottuk az „Ismeretlen szponzor” szobrát és a Mesekucurgó sátrait, és voltak kézműves foglalkozások. Most először vett részt a fesztiválon az Axel Springer Kiadó önálló, „Perczel-kerti piknik” elnevezésű programsorozatával: sajtófotó- és plakátkiállítás-sal, folyóirat-szerkesztőségi találkozókkal (Tolnai Népújság, Gyöngy, Világgazdaság, Lakáskultúra stb.), játékos vetélkedőkkel, szerzői találkozókkal. A három napra létrehoztak a könyvtárban egy miniszerkesztőséget, ahol hivatásos újságírók segítségével diákújságírók próbálhatták ki magukat. (Természetesen írásaik megjelentek az interneten és a Tolnai Népújság hasábjain.)

Bayer József múlt század eleji bonyhádi vonatkozású fotókkal, plakátokkal lepte meg a Solymár Imre Városi Könyvtárat.

„Megdobogtattad a szívünket!” – búcsúzás-kor, sommás véleményként, így köszönt el az egyik résztvevő, aki ezt a három napot a Perczel-kertben töltötte.

Könyvbemutató tűzoltóautó társaságában

Azt mondják a média szakemberei, a hírek szerkesztői, hogy a hír ott kezdődik: megölték, elütötték, kigyulladt, leégett stb. Esküszünk, nem azért hívtuk ki a helyi tűzoltóság kiválóságait, hogy bekerüljünk a sajtóba. Az egyszerű, prózai ok: egy hatalmas ág kívánczolt a magasból lefele.

Könyvsátrak között tűzoltóautó, nem mindennapi látvány. Sok csodálóra talált, s kissé – nagyon – megzavarta a közelben folyó könyvbemutatót. Hál Istennek, a szerző – *Gutai István*, a paksi városi könyvtár igazgatója – a legnagyobb toleranciával viselte, s a vendégkönyvbe ezt írta: „*Ajj, jaj, jaj/ letörött a gally!*” *Szirtes Gábor* – a Pro Pannonia Könyvkiadó vezetője, a *Valóságshow* című könyv kiadója – azzal vigasztalt bennünket, hogy Gutai István bizonyára ír egy

fantasztikus novellát e rendhagyó könyvbemutató élményei alapján, s akkor ismét bekerülünk az újságokba.

Remélem, ezzel a hírrel sokuknak felkeltettük a figyelmét a novelláskötet iránt, amely a való világot, s nem a televíziós valóságshowt közvetíti.

Szilánkok az idei vendégkönyvből

„Jó látni, hogy évről-évre fejlődik a rendezvény. Mindig kellemes itt. Gratulálunk a szervezőknek.” – Műszaki Könyvkiadó, *Lakatos Erika*

„Köszönjük a meghívást, már tavaly is jól éreztük magunkat, nagyon jól megszervezett fesztivál volt.” – *Szirtes Gábor*

tivál. Gratulálunk a bonyhádi városi könyvtár dolgozóinak” – Szalay Kiadó, *Magyar Imre*

„Újra itt! Tavaly igazi élmény volt Bonyhádon ez a fesztivál. Ide nyaralni jövünk, nem dolgozni. Bízunk benne, hogy még sokáig évről-évre visszajárhatunk, és barátként üdvözölhetünk minden kedves idelátogatót.” – Minerva Nova, *Szabó Orsolya*

„Valódi örömünkre szolgál, hogy immáron másodízben lehetünk Bonyhádon. Isten tartsa meg a Völgységi Könyvfesztivált” – Szabad Föld Kiadó, *Keveházy M. Katalin*

„Csodálatos parkban, nagyon sok jó könyv! Örülünk, hogy ismét itt vagyunk!” – Jelenkor Kiadó, *Andrási Ildikó*

„Többször jártam Bonyhádon és még mindig igaz a régi mondat: Látnunk kell egymást, hogy láthatók legyünk, hallanunk egymást, hogy hallhatók legyünk.” – *Csoóri Sándor*

Csillagfegyenc – a cigány költészetről

Egy könyvbemutató kapcsán látta vendégül *Bognár Cecil* a Völgységi Könyvfesztiválon *Kovács József Hontalan* cigány költőt. A házigazda bevezetőjében elmondta, hogy manapság ritka az a rendezvény, ahol a cigány költészetről szó esik, s a könyvheti rendezvények sorában Bonyhád talán egyedülálló ebben. A Csillagfegyenc a mohácsi költő tizenegyedik kötete. A költő elmondta, hogy ő szerencsés helyzetben

volt, mert nagymamája gyakran mesélt neki, mert gyerekkorában rászoktatták a mozi és a könyvtár rendszeres látogatására. „Engem nagyon szeret a magyar anyanyelv, engedi, hogy lubickoljak benne. Úgy gondolom, jómagam is sokat tettem a magyar kultúrához, hisz magyarul írok.”

A könyvbemutató arra is alkalmas volt, hogy őszintén beszéljünk a cigányok és cigányok, cigányok és nem cigányok közötti problémákról, a cigány fiatalok jövőjéről. Bonyhádi ittléte egy vers születését is jelentette.

A 2004-es Völgységi Könyvfesztivál több programjának ún. külsős háziasszonya, illetve házigazdája volt, akik az előkészítésen túl az adott program levezénylésben is részt vettek.

Szabó László két program ötletadója és házigazdája is volt: Informatikával a látásukban sérültekért és a Wass Albert Törzsasztal megalakításáért. Megkértem Szabó Lászlót, hogy kommentálja a két rendezvényt, írja le gondolatait.

Informatikával a látásukban sérültekért

Számomra akkor nyílt meg újra a világ, amikor – nem sajnálva az időt és az energiát – belevágtam a számítógép kezelésének megtanulásába. Ebben két segítségem volt: lányom és az a kiadvány, melyet a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szervezetétől szereztem be, és amely a vakok számára teszi érthetővé a Windows-rendszert. Ez nyitotta meg az utat ahhoz, hogy hosszú évek szívszívós kitartásával eljussak addig, hogy ma már mindennapi eszközzé vált a számítógép. Ennek segítségével olvasom el a napilapokat, tájékozodom az interneten, és nem utolsósorban így tudok ismét könyveket olvasni. Persze ez nem kevés pénzbe kerül, főleg ami az eszközök beszerzését illeti, és a folyamatos üzemeltetés sem olcsó. Sajnos nincs mindenki olyan anyagi helyzetben, hogy ezt megengedhesse magának. Ezért vannak a közművelődési intézmények, elsősorban a könyvtárak, hogy a profiljukba vágó területen – mint pl. az olvasás kiterjesztése – a rászorulóknak segítségére siessenek.

Ez volt az alapötlet, ebből nőtte ki magát az a program, melynek – remélhetőleg – induló alkalma volt a Völgységi Könyvfesztivál keretében megrendezett előadás és fórum a vakok és gyengénlátók könyvtárhasználati lehetőségeiről.

ANYAM KEZE

a tükör fényképek
anyám emberföldbolgő lénye
keze mint az orgonavirág
metszett üveg
s finom mint a szén
képesillagok vászna
selyem barka ág

Bonyhád, 2004. jún. 20.

Firtelgyű szerettel,
Kovács József Hontalan

#

A téma legavatottabb szakértője, *Szuhaj Mihály*, az Informatika a Látássérültekért Alapítvány elnöke (2003-ban az Év Embere címmel kitüntetett sorstársam) tárta az érdeklődők elé mindazokat a lehetőségeket, amelyeket a számítástechnika nyújt a sérült látású embereknek. Sok jelenlévő könyvtáros voltaképpen ekkor találkozott igazán testközelben magával a problémával, és a megoldás lehetőségeivel is. Végre kézzelfoghatóvá váltak a pályázati felhívások eddig idegen tartalmai, és érzékelhetővé vált maga a cél.

Az előadás és a fórum valódi jelentősége azonban az, hogy rövidesen tanfolyamot indítunk a bonyhádi és városkörnyéki látássérültek részére, hogy elsajátíthassák a számítógéppel való olvasáshoz szükséges ismereteket. A Solymár Imre Városi Könyvtárban – sikeres pályázat segítségével – bázisgépet szerelünk fel, ahol a nyitva tartás ideje alatt szabadon olvashatnak, internetezhetnek a látássérült olvasók is. Ez – úgy gondolom – nagy lépés az esélyegyenlőség megteremtése felé, miközben a fogyatékos szervezetek költségvetési támogatása folyamatosan csökken.

Wass Albert Törzsasztal

Néhány évvel ezelőtt – a Hangos Könyvtár jóvoltából – ismerkedtem meg Wass Albert egyik regényével, amely olyan hatást gyakorolt rám, hogy első gondolatom az volt: „Kötelező irodalomná tenném az általános és középiskolákban!”

Ám az effajta dolgok nem tőlem függenek, így más módját kellett keresni a méltatlanul perifériára szorított író méltó helyére emelésének. Elkezdtem szorgalmasan olvasni könyveit, egyben digitalizáltam is ezeket a műveket. Jelenleg talán én rendelkezem a legtöbb ilyen jellegű feldolgozással.

A *törzsasztal* megalakításához egy sajtóhír adta az indító lökést: nevezetesen, hogy Budapesten nem engedélyezték Wass Albert-szobor felállítását. Elhatároztam, hogy addig nem nyugszom, míg a szobrot fel nem állítjuk Bonyhádön.

Az ügy simán indult, mindenki támogatta ezt az elgondolást, ezért gondoltuk barátainkkal, hogy az író népszerűsítése céljából – no meg persze a szobor-ügy gondozóiként – létrehozunk egy irodalmi társaságot. Amolyan kávéházi asztaltársaság mintájára, ahol széles körben tárnánk

fel Wass Albert munkásságát, a szülőföld légkörét, az emigráció gyötrelmeit és erőfeszítéseit stb. E társaság alakult meg a könyvfesztivál keretében.

Sajnos tragikusan kevés irodalomtanár vett részt a programon, márpedig az ő feladatuk lenne az ifjúság körében népszerűsíteni ezt a Nobel-díjra is méltó életművet maga után hagyott író. Ennek ellenére a törzsasztal-alakuló a fesztivál egyik méltó és magasztos mozzanata volt. *Tóth Csaba* versmondása és *Dinnyés József* néhány Wass-dala ünnepélyes keretet biztosított a fontos tartalomnak, és a szobor felállításának egyre közelebbi lehetőségéről szóló beszámolóknak. A vendégkönyvbe 29-en jegyezték be a társaságban való részvételi szándékukat.

A Völgségi Könyvfesztiválról mindent összevetve azt kell megállapítanom, hogy az idei rendezvény tartalmában tovább gyarapodott, a programok széles skálán mozogtak, mindenki megtalálhatta a neki tetszőt. A látogatottság is relatíve nőtt, hiszen ha leszámítjuk a Perczel-kert elmúlt évi avatóját és a Samsung-futást, akkor a tényleges kulturális kínálatra idén többen voltak kíváncsiak.

Új fák a könyvfesztiválon

Hagyományainkhoz híven minden évben pályázatot írunk ki a Fuji-Loska Kft.-vel együtt. Az eredményhirdetéssel egybekötött kiállítás megnyitója a Völgségi Könyvfesztivál nyitóprogramja.

2004-ben „A FA” témakörében, „Ég szülte a Földet / Föld szülte a fát / Fa szülte bimbaját / Bimbaja szülte virágát” mottóval hirdettünk meg pályázatot rajz, vers és fotó kategóriában. Több száz alkotás érkezett az ország minden részéből, zömében 16 éven aluliaktól.

A kiállításra – mely szeptemberig könyvtárunkban látható, majd vándorútra kel a Völgség, illetve az ország könyvtáraiba, iskoláiba – a legjobb harminc-harminc mű került be. A beérkezett alkotásokat *Kovács Ferenc* festőművész vezetésével bonyhádi képzőművészek zsűrizték,

a fotókat az Axel Springer fotósai és *Losoncz József* (Loska) bírálta el, míg a verseket a Heted Héthatár irodalmi folyóirat szerkesztősége és *Videcz Ferenc* értékelte.

A díjazottokról:

A 14 éven aluli kategóriában *Solti Beáta* (Csorvásról) mind a vers, mind a fotó kategóriában első lett, a felnőttek között a dombóvári *Kántor B. Péter* versét tartotta legjobbnak zsűri, és a bonyhádi *Holló Sándor* fotója lett az első. Rajz kategóriában csak 14 éven aluliak részére adtak ki első helyezést. *Stekly Zsuzsa* tűzzománc-művész alkotását a mohácsi *Müller Kinga* vette át.

A parkban faragott virágokkal találkozhattak az érdeklődők. A Völgységnek kitűnő fafaragói vannak. Közülük néhányan elfogadták meghívásunkat, s szabadtéri tárlaton mutatták be alkotásaikat. *Tusa János* népi iparművész az érdeklődőknek azt is megmutatta, hogy miként is születnek keze alatt a szebbnél szebb virágmotívumok.

TIKK (Tiszteletdíjas Könyvtárosok Klubja)

Az Illyés Gyula Megyei Könyvtár, azon belül is *Csankó Mária* kezdeményezésére – a Völgységi Könyvfesztivál egyik szakmai programjaként – alakult meg június 19-én Bonyhádon a TIKK.

A klub létrehozásával elsődleges célunk, hogy a tiszteletdíjas, órakedvezményes (általában szakmai végzettséggel nem rendelkező) kollégákat intenzívebben bevonjuk a megye könyvtárszakmai életébe, biztosítsuk számukra is a rendszer

es képzés, továbbképzés lehetőségét, a szakmai információcserét.

Az alakuló ülésen hét könyvtáros (Kakasd, Závod, Kalaznó, Mucsfa, Szálka, Mórág, Mőcsény) vett részt. Többen, elsősorban pedagógusok, jelezték telefonon, hogy szívesen csatlakoznak, de a ballagások, évvárók miatt nem tudnak megjelenni az első alkalommal.

A jelenlévők kötetlen beszélgetés formájában elmondták, mit várnak a kezdeményezéstől, meggyegettünk abban, hogy minden alkalommal más település könyvtárában tartjuk az összejöveteleket. A következő helyszín Mórág, időpont 2004. szeptember 11., amikor megvitatjuk és elfogadjuk az alapszabályt, és vezetőséget választunk.

A szervezet szakmai irányítója, elsődleges szponzora az Illyés Gyula Megyei Könyvtár és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Tolna Megyei Szervezete.

Veréb-díj

2003 óta a Völgységi Könyvfesztiválon adja ki a Solymár Imre Városi Könyvtár és a Bibliocaritas Alapítvány a Veréb-díjat. Ezzel a „fura” kitüntetéssel azokat tiszteljük meg, akik hétköznapi munkájuk során a könyvtár hírért viszik szerte országban, világban. Az elmúlt évben egy hentes kapta, az idén egy újságíró, *Pál Ágnes*. Arra a kérdésünkre, hogy mit is jelent neki ez díj, mit gondol e rendhagyó kitüntetésről, a következőket válaszolta:

– Tudom, hogy veréb vagyok: kicsi és szürke. Ahol lócitrom van, ott megjelenek, csipegetek, és továbbviszem a hírt: jót, vagy rosszat. A bonyhádi Solymár Imre Városi Könyvtár igen találó elnevezést talált a hírvivőkre-hozókra.

Hogy 2004-ben én kaptam meg, mit jelent számomra? A legnagyobb elismerések egyikét. Ott, ahol élek, ahol dolgozom, úgy gondolják, hogy tárgyilagosan adok információt országnak világnak. Azt, hogy szóba állnak velem, azt, hogy megbíznak bennem, azt, hogy ha észrevétlenül is, de figyelnek arra, amit csinálok, s a konzekvenciákat levonva elégedettek a munkámmal.

Minden évben részt vettél a Völgységi Könyvfesztiválon. Az előkészületeibe is többször betekintést nyertél. Megosztanád velünk gondolataidat, véleményedet a rendezvényünkről?

– Manapság fesztivál a világ. Burgonyafesztivál, kolbásztöltő fesztivál, paprikafesztivál, sörfesztivál, pálinkafesztivál, tehénfesztivál, halászléfőző fesztivál, megannyi vásári komédia. S mindez körítve nagy össznépi „utáljuk egymást, de érezzük jól magunkat” érzéssel, közös csápolásokkal, nép- és könnyűzenével, mert ma ez a módi. Erre van is pénz. Pályázatok sokasága kínálja magát a közös bulik költségeinek előteremtésére.

És egyszer csak feltűnik a sok között egy furcsa. Völgységi Könyvfesztivál. Uram Istenem, hát van még, aki a könyvnek jövőt jósol? Az vagy elhivatott (ósdí kategória), vagy bolond. A bonyhádi Solymár Imre Városi Könyvtár munkatársai a kettő közül valamelyik csoportba tartoznak, de azt gondolom, az elsőbe. Az írott betűnek ünnepet teremteni ma csak az elhivatottak képesek. Kezdetektől fogva csodabogárként nézek valamennyiükre. Kiadókat képesek egy kisváros vérkeringésébe bekapcsolni. Írók, költők, neves és nemes előadóművészek sokaságát megnyerni. Felnőttnek, gyermeknek felejthetetlen élményt szerezni. Nagyjaink sokaságát emberközelbe hozni. Értéket képviselni.

Nyughatatlanként sok fesztivált megjártam, de egyikre sem kívánkozom úgy vissza, mint

a Völgységi Könyvfesztiválra. Mindig akadt beszélgetőtársam, csodálnivalóm, olesón vásárolható portéka (könyv, kézműves munkák), és még krumpli, kolbász, sör is akad mellé, ha akarom. Más fesztiválon (burgonya-, kolbász-töltő, paprika-, pálinka-, sör-, tehén-, halászléfőző) nem találtam sem könyvet, sem írórt.

Mesekucorgóban programzuhatag a gyerekeknek

A Völgységi Könyvfesztivál egyik legnépszerűbb programja a Mesekucorgó volt. A Mesekucorgó pavilonjait bonyhádi óvodások rajzaival „tapétáztuk” ki, igazi gyermekkuckóvá alakítottuk. A három nap alatt több mint egy tucat „szervezett” műsor várta a kicsiket: *Muzsikus Gábi* meséiből mindennapra jutott

egy (Hétmérföldes tarisznya, Állatmesék, Egyszer volt játékok), *Jonatán* játékos foglalkozásai, a Pro Educatio Kiadó Mesék világa könyvbemutatója – itt találkozhattak a gyerekek Lázár Ervinnel – és természetesen mese, mese az óvónők jóvoltából.

Játékok, versenyek kézműves foglalkozások sora. A mesekucorgó és a sok-sok program segítségével talán el tudjuk érni, hogy a gyerekeknél belső igénnyé váljon az olvasás, a könyvek szeretete, hiszen a gyermekkorban kialakított szokások az egész életre kihatnak.

Antal Mária

Könyvtárról könyvtárra

Könyvtár fiatal romáknak a pécsi Gandhi Gimnáziumban

Vértesi Klárával, a Gandhi Gimnázium egyik könyvtárosával arra szövetkeztünk, hogy bemutassuk a Gandhi Gimnázium új könyvtárának létrejöttét, ki-ki saját munkaterülete felőli megközelítésben. A Goethe Intézet könyvtárosaként egy négy évig tartó projekt lezárását éltem meg a fenti könyvtár átadásával és az azt követő konferencia megrendezésével.

A pécsi Gandhi Gimnázium, amelynek célkitűzése, hogy a roma kisebbséghez tartozó gyerekek érettségihez jutását elősegítse, személyes kapcsolatok révén került kapcsolatba a Goethe Intézettel. Az iskola akkori, sajnos azután hamarosan elhunyt igazgatója, *Bogdán János*, könyvtárunk akkori vezetőjének, *Elisabeth Macannak* a segítségét kérte egy új könyvtár megvalósításához. A 2000-ben kezdődött projekt akkoriban még teljesen szokatlan kezdeményezésnek számított a Goethe Intézet munkájában. Mára az intézet a vendéglátó ország kisebbségeinek – és nem csak a német kisebbségnek – a támogatását egyik fontos feladatának tekinti.

Először is szükség volt a koncepció kidolgozására, a könyvtár filozófiájának és berendezésének megalkotására. Ehhez a stuttgarti Média Főiskola professzorát, *Wolfram Henninget* és diákjait nyerte meg Macan asszony.

Hosszú előkészületek és többszöri magyarországi út után készen volt a terv, amelyet 2001-ben workshop keretében vitattak meg a készítőkhöz meghívott német és magyar szakemberekkel, akik között iskolai könyvtári, kisebbségi, olvasás-terapeutikai szakértő egyaránt volt. Fontos szempont volt, hogy a magyar iskolai könyvtári tapasztalatokat is figyelembe vegyék, egyben valami rend-

hagyó, újszerű könyvtárat hozunk létre, amely a Gandhi Gimnázium nevelési elveihöz, célkitűzéseihöz és speciális helyzetéhez alkal-

mazkodik, azokat támogatja.

Így született meg egy iskolai és szabadidős könyvtár terve, amely egyben találkozóhelyül is szolgál a bentlakásos iskola tanulóinak.

A könyvtár felépítése is ezt a kettősséget tükrözi: vannak tanulóterei, mint az olvasóterem, az iskolai tanulmányokat szolgáló szabadpolcos állomány, a Stúdió 12 – az érettségiző osztály számára alkalmas tanulószoba – és szabadidős terei, ahol játékasztalok és mozgatható berendezés tesz lehetővé a kikapcsolódást és programok szervezését. A multimédia részlegben a nem hagyományos dokumentumok állnak a könyvtárhasználók rendelkezésére. A 11 ezer kötetes állomány mintegy húsz százalékát teszi ki az ún. Roma Dokumentációs Központ, amely a romákról szóló, valamint a roma nyelveken írt dokumentumokat gyűjti.

Az alaprajz és képek megtalálhatók a honlapunkon: http://www.goethe.de/ms/bud/biblio/gandhi/un_index.htm

A könyvtár létrehozásának egyik legfáradtságosabb lépése a szponzorok felkutatása volt, ami egy egész évet vett igénybe, és könyvtárunk jelenlegi vezetőjének, *Ulrike Kreienbergnek* a kitalálását dicséri. Amikor a fő szponzort, a düsseldorfi Hermann Niermann Alapítványt sikerült az ügynek megnyerni, hozzákezdhattünk a tényleges megvalósításhoz. Az iskolát fenntartó Gandhi Alapítvány az épület átalakításának költségeit vállalta, a speyeri Schulz Könyvtártechnika Rt. pedig a berendezés nagy részét szponzorálta.

Könyvtár és információ

Nagy ünnep volt...

Nagy ünnep volt 2004. március 31-én a pécsi Gandhi Gimnáziumban. Úgynevezett kettős ünnep. Egyrészt az iskola fennállásának tizedik évfordulója, másrészt könyvtár-szabadidőcentrum hivatalos átadása volt az alkalom.

Elmondható, hogy a külföldi – főleg a német nyelvterületeken megjelent – írott és elektronikus sajtóorgánumok többet foglalkoztak esemény-, rendezvénysorozatunkkal, mint a hazaiak... Nem mintha ez lett volna a célunk vagy legfőbb gondunk, amikor 2003. augusztus 18-án beléptünk az újjáépített – 460 négyzetméternyi – könyvtártermekbe, ahol a 297 folyóméternyi polcrendszer üresen állott. A könyvek, tankönyvek pedig – szinte minden rendszert nélkülözve – könyvtárunk előterében, a kis könyvraktárban, a tankönyvraktárban a régi polcokon, a földön egymásra tornyozva, szanaszét heverték. (Mintegy „harmincezren”.) A tanévkezdet, a „szent” szeptember elseje pedig igencsak közeledett...

Pallos Éva könyvtáros és jómagam alaposan felkötött „nadrággal” nekifogtunk a lehetetlennek látszó feladatnak, hogy valami könyvtárszerűt hozzunk létre a hatalmas káoszból. (Az előzményeket, okokat most nem sorolom, hosszú lenne, de rendes leltár sem volt!)

Megérkeztek a megrendelt új tankönyvek, segédkönyvek, amelyeket azonnal be kellett leltározni. (Ekkor még a Szirén DOS-os változatával.) Mindezekkel egyidejűleg kezdtük felépíteni (behordozni, rendszerezni – szakok szerint válogatva a könyveket) könyvtárunkat.

Nem részletezem, inkább csak néhány számmal érzékeltetem az állomány nagyságát, ezekből minden tanult és igen tisztelt kollégánk érteni fogja, mi történhetett minálunk.

Az 1994-ben létrejött Gandhi Gimnáziumnak nagyon sok különböző cég, vállalat, könyvtár és magánember adományozott könyvet. A 2003. augusztusi első „ránézésre” mintegy tizennyolcezer szabadpolcos kötetel számoltunk (ezen felüliek és túliak a tankönyvek, erről később).

A könyvek túlnyomó része használatlan érkezett, az évek során állaguk tovább romlott, illetve tartalmilag kor- és időszerűségüket veszítették. A projektmenedzsmet, azaz a budapesti Goethe Intézet Könyvtára és Információs Köz-

A fővárosi és a Baranya megyei pedagógiai intézet szakreferenseit kértük fel a szakmai munka ellenőrzésére, mi pedig menedzselni igyekeztünk a folyamatot, amelyet nem egyszer zavart meg a résztvevők különböző mentalitása és munkamódszere. A könyvtár felállításáról részletesen Vértési Klára számol be.

A több éves munka méltó lezárásaként rendeztünk egy nemzetközi konferenciát, amellyel fel szeretnénk hívni a figyelmet a könyvtárra, a kisebbségek helyzetére, különös tekintettel a roma kisebbségre, aminek különös aktualitását az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk adta. *A Kisebbségek és könyvtár Közép-Kelet-Európában: kulturális identitás és sokszínűség* elnevezésű konferenciát a közép-kelet-európai Goethe Intézetek regionális projektjeként 2004. április 1-jén és 2-án rendeztük meg.

A konferenciára olyan neves kisebbségi szakembereket hívtunk meg, mint *dr. Kaltenbach Jenő*, a nemzeti és kisebbségi jogok országgyűlési biztosa, *Daróczy Ágnes*, akkor még a Romaversitas programigazgatója, valamint Közép-Kelet-Európa és Németország egy-egy – a kisebbségi kérdéssel valamilyen kapcsolatban álló – könyvtári szakembere, szociológusa, történésze, etnikai referense. A konferencia németül és magyarul, szimultán tolmácsolással folyt, de szükség volt a romanira mint közvetítő nyelvre is.

A referensek előadásai szintén megtalálhatók honlapunkon: http://www.goethe.de/ms/bud/biblio/gandhi/un_tag.htm

A rendezvény sajtóvisszhangját a következő internetes oldalon olvashatják az érdeklődők: http://www.goethe.de/ms/bud/biblio/gandhi/de_press.htm

Marton Erika

könyvtáros, Goethe Intézet Budapest

Fotók: *Reimar Ott*

pontja tizenegyezer kötetben maximálta az elhelyezhető példányszámot. Nem véletlenül, ugyanis pontosan ennyit „vesz fel” a Schulz Könyvtártechnika Rt. által szállított (Spira nevű) polcrendszer – hozzá kell tenni –, természetesen számítva a jövőbeni állománybővítésre. Nincsenek „csurig” a polcok, csak kétharmadig töltöttük föl őket. A polcok minden várakozásunkat felülmúlónak mutatkoztak, ugyanis tárolókapacitásuk sokkal nagyobb a korábbi berendezésekenél. A gördíthetőség pedig pillanatok alatt lehetővé teszi a terem nagyobbik részének (előadások, rendezvények funkcióinak megfelelő) átrendezését.

Szeptember elsején kezdődött a tankönyvkölcsönzés (összesen 12 osztály, 240 tanuló...), és még decemberben is jöttek egy s másért...

Folyamatos hosszú nyitva tartás mellett kezdünk selejtezni, illetve az állomány számítógépes leltárát rendbe tenni. (Különbéféle füzeteket, kézzel írott leltárkönyveket találtunk, emellett a számítógépben is volt néhány ezer adat...) Eme küszködésünknek vetett véget szeptember 26-án a Goethe Intézet főkönyvtárosa, Ulrike Kreienberg azzal, hogy – ideiglenesen (december 10-éig) – rövidebb kölcsönzési időt javasolt az iskolavezetésnek. Viszont sürgette a meglévő hiányosságok megszüntetését. Nem voltak egységesek vagy hiányoztak a jelzetek; védőfólia alig akadt néhány könyvön, kevés volt az eligazodást segítő felirat. Majd’ nyolcezer könyvet kellett fóliával ellátnunk. Januárban tudtuk elkezdni, a végső határidő 2004. március 31-ére tűzött ki. Igazából mindennek újra csak ketten láttunk neki. Az első (és legeredményesebb) segítők az egyik franciát tanító tanárnő, *Gergely Anikó* lett. Aztán kezdtek szivárogni munkaasztalainkhoz a gyerekek, akik azért mindezen közben (immár 7.30-tól 18.30-ig) használhatták a könyvtár összes termét. „Mit csinálnak? Mennyit kell bekötni? Mikorra? Hát ez rengeteg! Segíthetünk?” – záporoztak a kérdések. Segíthettek. Segítettek. Nem egyszerre, nem folyamatosan, mindenféle kötelezettség nélkül, nem tanári utasításra, szervezésre, hanem spontán: maguktól

(egymásra hatva) mintegy hatvan (!) segítők lett. Természetesen nem egyszerre voltak ennyien, kisebb-nagyobb csoportokban jöttek betanulni a fortélyokat. Ügyesek voltak, sőt akadtak „profik” is (minőség és mennyiség szempontjából egyaránt). Számolták a napokat és a könyveket, kérdezték, mennyi van még hátra... Drukkoltak, és nem csak a „pálya széléről”. *Tóth Annamária*, *Orsós Linda* (11. évfolyamosok), *Mihó Ibolya* (9-edikes) lettek a legjobb „mesterek”, ők tanították tovább a kisebbeket. A hetedikesek közül sok fiú is bekapcsolódott, sőt, a végzősök közül szintén jöttek néhányan. Mindeme munkálatok közben készültünk olvasóestekre, tanultunk együtt, kölcsönöztünk, számítógépeztek (nyolc gépen), társasjátékoztak. Néha a túlságosan belefedkezőket kicsit fegyelmezni kellett, hogy akik tanulni akarnak, megtehessék. Élénk élet zajlott a kezdetektől, sok-sok gyerek beszokott hozzánk.

A meghosszabbodott nyitva tartás (18.30-ig), a „hivatali idő” lejárta után is sokszor, sokáig bennmaradtunk, és sikerült, megcsináltuk! Tizenháromezerre redukáltuk az állományt, 11 150 van

polcokon és raktárban. Ebből ezer segédkönyv az olvasótermünkbe került (lexikonok, szótárak, albumok, atlaszok). Szabadpolcaink nagy részén irodalmi művek sorakoznak: szórakoztató irodalom (ifjúsági és

mese – ebből idegen nyelvű 350, magyar nyelvű 2200), kötelező olvasmányok (1250) és 3500 kötetnyi szépirodalom. A szakirodalomból nyelvés irodalomtudomány (400), természettudományok (250), művészetek (300), társadalomtudományok (250), történettudomány (450), roma irodalom és tanulmányok (400).

Ez utóbbiakkal kapcsolatban többen föltették már a kérdést, mindent gyűjtünk-e, ami Magyarországon megjelenik beás vagy lovári nyelven. Nemcsak azért nem mindent, mert nem vagyunk gyűjtőkönyvtár, hanem azért sem, mert minőségre és autentikusságra törekszünk. (Időnként megjelennek – nálunk, a könyvtárban! – néni-kék kis füzetkékkel, van néhány daluk, írásuk...) Elsősorban a Gandhi saját kiadójának könyveit tartjuk.

Az állományt, az általánost és a roma irodalmat fejleszteniük kellene és illene, ám kizárólag jó minőségű munkákra van szükség, iskolai oktatási programunk szempontjai szerint.

Folyóirat-megrendeléseinket csökkentenünk kellett (2 napilap, 29 különféle időszak kiadvány), pénzügyi okokból... A Gutenberg-galaxis termékein kívül szórakoztató és művészfilmjeink száma 170, oktatófilmből 150 van, az ún. gandhis dokumentáció kb. 45 darab. A CD-állomány a tervezetthez képest viszonylag kicsi: a zenei, irodalmi hangzóanyag 100, a CD-ROM oktatóanyag 150 darab körül jár. Kis (salgópolcos) könyvraktárunkat főleg a kötelező olvasmányok, illetve kisebb részben roma tárgyú könyvek töltik meg (1850 példány).

Tankönyvállományunkban, amely 19 ezer kötetre rúg, minden darab tartós tankönyvnek számít, azaz elvileg négy évig kellene szolgálniuk tanulóinkat. A tanév befejezésével (június 11.) tudtuk csak elkezdni – a hetekig tartó visszavétel után – leltározásukat, illetve szűrésüket, a számítógépes selejtezést, rendszerezést. E munka jelen cikk elkészültét is hátráltatta, és még tart... A fent említett (tankönyv) példányszámon felül gondoskodnunk kell az esti és levelező tagozatos hallgatók tankönyveiről is. Ezek ugyan nincsenek a könyvtár állományában, miután a felnőtteknek meg kell őket venniük, de megvásárlásukról, tárolásukról nekünk kell gondoskodnunk. (Négy évfolyam, 20–25-ös osztálylétszám, tehát kb. 800–1000 könyv.)

Reményeink szerint június végéig rendbe tesszük ezt is, s a következő tanév kezdetétől már sokkal többet tudunk majd igazi könyvtárosi feladatainkkal foglalkozni; például a könyvtárhasználatra tanítással, az olvasásra neveléssel, a tanulás segítségével stb.

Tanulóink minden korcsoportja – a 12–19 évesek, illetve a felnőttoktatásban részt vevők

– szívesen és kedvvel járt hozzánk eddig is, de biztosan vagyunk abban, hogy a 2004/2005-ös tanévben már minden sokkal olajozottabban fog menni, még többek meglepedésére.

Vértesi Klára
a pécsi Gandhi
Gimnázium
könyvtári
asszisztense

Historikus adattár

Jehoda Imola könyvének alcíme – *Az orvos- és egészségtudományi szakirodalmi információs rendszer fejlődése* – voltaképp mindent elárul a mű tartalmáról, de sokkal kevesebbet a szerző választott nézőpontjáról, témája földolgozásának módszeréről. Az utóbbiakat ugyanis akként jellemezhetnénk, hogy történeti fejlődésében veszi számba az egyetemes és a magyar kultúrhistoria horizontján az orvoslás szakirodalma gyűjtésének, megőrzésének, földolgozásának, keresésének és szolgáltatásának módszereit, azaz a szinkron és diakrón leírás metódusát párhuzamban, illetőleg váltogatva alkalmazza. A szerző teljes körű képet ad arról, hogyan fejlődtek az orvosi szakkönyvtárak és szolgáltatásaik az ókortól napjainkig, ám ezt a hagyományosnak is mondható történeti tablóképet úgy rajzolja föl, hogy annak minden adata, tényesora, megállapítása – a jelen felé mutatva – korunk orvos- és egészségtudományi információs rendszerének előzményét adja össze.

A faktográf szemléletű, monografikus fölépítésű „historiai adattár” öt fő fejezetre tagolódik, és pedig aszerint, miként lehetett hajdan és lehetséges manapság a fölgyűlt tudományos információt szolgáltatni. Az első részben a szerző történeti fejlődésrajzot ad az orvosi könyvgyűjtemények évezredes múltjáról, az első ránk maradt orvosi szövegekről (a Kr. e. 1550 táján keletkezett ún. Ebers papiruszokról vagy az asszírok agyagtábláiról). Röviden bemutatja az első orvosi dokumentumgyűjteményt, amely *Hippokratészé* volt; képet ad *Galenus* munkásságáról, majd megemlékezik az első honi szakirodalmi munkáról, a XV. századi lőcsei ispotályosrendi pap, *Aranyasi Gellérffy János* pestisről írott értekezéséről, és persze *Pápai Páriz Ferenc Pax corporis*éről. A szerző szinkronban tárgyalja a nemzetközi és hazai orvostörténet könyvtári vonatkozásait a kolostori könyvgyűjteményekben található munkáktól a Pest-Budai Orvosegyesület 1837-ben alapított tékáján át napjainkig, az országos Dokumentumellátási Rendszerben (ODR) részt vevő könyvtárak együttműködéséig. Külön alfejezetben olvashatunk áttekintő igényű ismer-

tetéseket az orvostudományi periodikumokról – országonként és sajtótörténeti nézőpontból, különös tekintettel a hazai szaksajtó kialakulására és terebélyesedésére, a vásárokon árusított „csízióktól” a jelenkori állapotokig, amikor is 176 orvosi szaklap vagy határterületi periodikum jelenik meg Magyarországon nyomtatásban vagy elektronikus formában. A nagyvilágon manapság mintegy tízezer egészségügyi lap jelenik meg, az ezekben föllelhető hatalmas mennyiségű információról aligha lehetne áttekintést nyerni korszerű információs rendszerek alkalmazása nélkül. A kötet további fejezetei éppen ezekről a rendszerekről, típusaikról, alkalmazásukról szólnak.

A szerző mindenekelőtt bemutatja a gyűjtött információk tartalmi föltárásának legkorábbi formáját – ha teszik, műfaját –, a bibliográfiát. Ennek elsője a Kr. u. 3. században élt alexandriai *Kallimakhosz* szisztematikus rendű kézirat-katalógusa volt. A következő korforduló az 1506. évhez köthető, ekkor jelent meg Lyonban az első orvosi szakbibliográfia, amely szerzőik nemzeti-

sege szerint vette számba a korabeli Európa orvosi szakmunkáit. És 1879-től jelenik meg az orvosi szakbibliográfiák ma is élő talán legtekintélyesebb sorozata, az *Index Medicus*. A szakbibliográfiák történetének áttekintése után Jehoda Imola a referálás honi históriáját foglalja össze, megemlítve pl. *Weszprémi István* 1774 és 1787 között kiadott nagyszabású orvoséletrajzát. Az 1960-as években került napirendre a hagyományos szakirodalmi dokumentáció gépi földolgozása, tárgyszavas, lyukkártyás formában, majd megjelent és kibontakozott napjaink szakterülete, az orvostudományi informatika, amelyet a harmadik fejezetben mutat be a szerző. Magyarországon az 1970-es évek elejétől formálódott ki a tájékoztatótudomány, illetve ennek orvosi szakága; megkezdődött a nemzeti bibliográfiák számítógépes előállítás; az Egyesült Államokban kiépült az orvosi könyvtárak visszakereső rendszere (MEDLINE), kialakult a tájékoztatói rendszerek közötti integráció, a számítógépes hálózatok összekapcsolása, amelyhez viszont az ún. bemeneti adatokat, a tartalmi és formai követelményeket nemzetközi méretekben egységesíteni kellett. Hazánkban 1991 óta készülnek számítógépen az orvos- és egészségtudományi bibliográfiák, azóta megfogalmazódtak a korszerű tartalomszolgáltatás kritériumai, megkezdődött az indexelés automatizálása, a szövegek gépi fordítása stb. A szerző sorra-rendre bemutatja a jelentősebb orvostudományi adatbázisokat, jellemzőiket, működésük rendszerét, típusaikát (hálós, hierarchikus, relációs, objektum orientált), tervezésük szempontjait stb. Számba veszi az adatbázisok létrehozásának műveleti sorrendjét, az információ keresésének módjait, jellemzi az orvostudományi adatbázisok legismertebbjeit (multidiszciplináris, interdiszciplináris és szakterületi adatbázisok), és bemutatja korunk elektronikus folyóiratait. Az utolsó előtti fejezet az orvostudományi információ és az internet összefüggéseit világítja meg. Korunkat, az információ korát a korlátlan lehetőségek jellemzik; manapság már interaktív szakmai fórumok működnek, lehetővé válik az archívumokban való kulcsszavas keresés, az interneten való gyors tájékozódás. Praktikus segítségként a szerző számba veszi a fontos nemzetközi és hazai orvosi portálokat, kereső rendszereket és röviden bemutatja használatukat. Az utolsó rész a trendek és prognózisok vázlatát. A jövő fejlődésének irányát az

egyenlő hozzáférés esélyében látja, vagyis az orvosi és egészségügyi információkhoz való korlátlan hozzájutás gyors kialakítását tartja követendő célnak.

Jehoda Imola könyve – mint említettem – adatközlő, faktográf munka, történelmi nézőpontú rendszerező összefoglalás, amely tárgyában a teljesség igényével igazít el. Nem tartalmaz teoretikus vagy módszertani fejtegetéseket, hanem történelmi (diakrón) és leíró (szinkrón) módon ad tablóképet korunk orvostudományi információ-ellátásának évezredes fejlődéséről. Adatok, címek, intézmények, nevek, statisztikák, felsorolás-szerű számbavételek és sűrű szakirodalmi hivatkozások adják össze a kötet textusát. Mondhatnánk tehát, hogy könyve nem „olvasmány”, hanem történelmi adattár, ugyanakkor olyan lendületes stílusú, frappáns szövegezésű, célirányos gondolatmenetű, feszes szerkezetű és közérthető szintézis, amely képes magával ragadni olvasóját.

Mezey László Miklós

Jehoda Imola: Kötéltáblától a világhálóiig. Az orvos- és egészségtudományi szakirodalmi információs rendszer fejlődése. – Budapest : Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, 2004. – 200 p.

A kultusz kutatás könyvtári példája

Néhány éve hazánkban is fokozott figyelem fordul a kultusz kutatás felé. Elsősorban az irodalomtörténészek (*Praznovszky Mihály* kollégánk, *Dávidházi Péter* és mások) jeleskednek, de a nemrég lezajlott (1848–49, Széchenyi, Kossuth, Deák stb.) és a most folyamatban lévő (Rákóczi, Bocskai, Balassi stb.) évfordulók a történészek érdeklődését is újra felkeltették a tárgykör iránt; a néprajztudomány művelői szintén fontos adalékokat publikáltak.

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy a könyvtárak, a könyvtárosok egy része is felismerte: ezen a téren vannak lehetőségeink és teendőink. Mindenekelőtt a helyismereti gyűjtő- és feldolgozó munka teremtette meg azt az alapot, amire építhetünk; a korábban végzett helytörténelmi vizsgálódások és bibliográfiai tevékenység eredményeire ugyancsak bátran támaszkodhatunk, és rendelkezünk a megfelelő

módszertani háttérrel is. Két közismert tényező különösen indokolja, hogy a könyvtárak bekapcsolódjanak a kultusz kutatás áramlatába. A történelmi-irodalmi személyek és események tiszteletének hajdani és mai megnyilvánulásait rögzítő dokumentumok tetemes hányada – főleg az egykorú könyvek, füzetek, újságcikkek, aprónyomatványok stb. – gyűjteményeinkben található, és ez a gazdag forráskincs már pusztán léteével arra ösztönözheti, sőt szinte predesztinálhatja a munkatársakat, hogy kiaknázásával feltárják, miként keletkezett egy-egy kiválóság nimbusza, „mit gondol róla az utókor, mit tart fontosnak munkásságából, örökségéből felmutatni, hogyan igyekszik ezt a saját korában aktualizálni és felhasználni.” Miután kultusz csakis kimagasló személyiségek, illetve rendkívüli, korszakformáló történelmi események körül formálódik, a könyvtárak a lokális jelenségek felszínre hozatalával, ábrázolásával jelentékeny mértékben egészíthetik, árnyalhatják az ún. országos képet. Akár ki is mondhatjuk: éppen a helyi információk ismeretében alakulhat ki ténylegesen a kultusz országosnak nevezhető rajza, így érzékelhető igazán, hogy a magyarság, a nemzet lelkében miért és hogyan bontakozik ki egy-egy nagy ember vagy egy-egy történelmi pillanat tisztelete, szeretete, és miként marad meg hosszú időre vagy örökre a nemzet emlékezetében.

A kultusz kutatás szép példája a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár nemrég napvilágot látott kiadványa. A névadó születésének bicentenáriuma alkalmából állították össze, és az igazgató – egykori helyismereti szakreferens –, Kiss Gábor szerkesztette. Az ő előszavából/köszöntőjéből származik az előbbi bekezdésben olvasható idézet. A kötet címe a kortárs költő, Bajza József 1845-ben írt tisztelegő versének egyik gyönyörű és a „haza bölcsére” roppant jellemző sora: „Használd a jók benned vetett bizalmát...” Alcíme közvetlenül utal a tartalomra: *Deák Ferenc tisztelete és emlékezete Zala megyében*. Mondandónk szempontjából lényeges, hogy kissé részletesebben ismertessük az opus szerkezeti egységeit.

Az első rész – amelynek címe megegyezik a könyv alcímével – két fejezetre tagolódik. Kiss Gábor a szerzője annak a tudományos igényességgel papírra vetett, jegyzetekkel ellátott tanulmánynak, amely előbb a politikus életútjának szülőföldjéhez, Zala megyéhez kapcsolódó állomásait, mozzanatait, majd emléke ápolásának

hullámzó folyamatát vázolja fel. Ezt egy dokumentumválogatás egészíti ki, mégpedig szervesen: szám szerint huszonhat egyidejű forrásszöveg (1817-től 2001-ig) erősíti, színezi a dolgot állításait, felvetéseit.

A második, terjedelmileg legrövidebb (alig több mint öt oldalnyi) részben Gyenes Imre sorolja fel a zalai Deák-emlékhelyeket: az emléktáblákat, a szobrokat, valamint az egy-egy emlékművet, kopjafát és emlékszobát; mindegyikről közli a helyszínt és – ha kideríthető volt – a többi azonosító adatot.

A harmadik rész, *Fatér Bernadett* bibliográfiája a kötet közel kétharmadát teszi ki. *Deák Ferenc a zalai sajtóban* címmel az 1865. szeptember 1-jétől 2003. december 1-jéig megjelent közleményeket gyűjtötte össze szorgos és hozzáértő igyekezettel. A 908 sorszámozott tételt szoros időrendbe állította és általában annotálta, a visszakeresést összevont személy- és földrajzi névmutató könnyíti meg. A hírek, nyilatkozatok, versek, nekrológok, különféle tudósítások, később a visszaemlékezések, levélrészletek, elemzések, ünnepi beszédek és egyéb írások sokasága demonstrálja a helyi kultusz kialakulását, kiteljesedését, majd mélypontját és újjáéledését. És példázza mindazt, amiről a recenzió bevezető gondolataiban szó esett.

Igen, a példa. A zalaegerszegi vállalkozás belső tartalmi értékei minden bizonnyal kiérdemlik a történész és könyvtáros szakma elismerését. A könyvtárak számára nagyon fontos a metodikai hozadéka is: követhető és követendő példát ad arra, hogy a kultusz kutatás terén intézményeink – akár a községi és iskolai gyűjtemények is – mit tehetnek, hogyan élhetnek a kínálkozó esélyekkel. Hiszen a nyomtatott dokumentumok kiválogatása, az emlékhelyek adatainak egybegyűjtése, egy retrospektív bibliográfia, netán egy kronológiai táblázat összeállítása vonzó, nemes és megoldható feladat lehet bármely, a téma iránt érdeklődő és kellően felkészült kolléga számára. S talán – mint a mostani példa bizonyítja – sokaktól a tanulmány írása sem idegen.

Bényei Miklós

Fatér Bernadett–Gyenes Imre–Kiss Gábor: „Használd a jók benned vetett bizalmát...” Deák Ferenc tisztelete és emlékezete Zala megyében. Dokumentumok, emlékhelyek, bibliográfia / szerk. Kiss Gábor. – Zalaegerszeg : Deák Ferenc Megyei Könyvtár, 2004. – 141 p.

Könyvtárosasszisztens-képző tanfolyam

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a Pest Megyei Könyvtárral közösen a 2004/2005. tanévben is indítja könyvtárosasszisztens-képző (OKJ azonosító száma: 52 8422 01) tanfolyamát.

A tanfolyam helyszíne: FSZEK X/4. könyvtára (Bp., X. kerület, Szent László tér 7–14.)

A tanfolyam időtartama és ütemezése: 2004. szeptember 15-től 2005 júniusáig (két félév), előadások minden szerdán 9 és 16 óra között. A képzés díja: 60 000 Ft

A vizsgák időpontja: a második félév végén. Jelentkezési határidő: 2004. szeptember 5.

A jelentkezési lapot – amely a könyvtár honlapjáról (www.fszek.hu/hirek) letölthető – az alábbi címre szíveskedjék megküldeni:

Sághi Ilona

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

RENDEZVÉNYNAPTÁR 2004

VII. 29-31.	Miskolc	MKE vándorgyűlés	MKE	Molnár Ilona
VIII. 23-25.	Szolnok	BC-továbbképzés	megyei könyvtár	
IX. 22-23.	Érd	Városi könyvtárak a XXI. sz. elején	városi könyvtár	Bazsóné Megyes Klára
IX. 23.	Budapest	kistérségi konf.	IKSZ	M. Móré Ibolya
IX. 27.	Tatabánya	megyei kv-t-i hetek	megyei könyvtár	Fátrai Erzsébet
IX. 27.	Tatabánya	ODR-konferencia	megyei könyvtár	Fátrai Erzsébet
X. 1-3.	Zenta	Olvasáskultúra és kisebbségi sors	Zentai Közm. Közp. Magyar Olvasástárs.	www.ki.oszk.hu
X. 10.	országszerte	Könyves vasárnap	MR Gordiusz Szerk. IKSZ	M. Móré Ibolya
X. 11.	Bp., FSZEK	Összefogás – konferencia	IKSZ	M. Móré Ibolya
X. 12.	Bp., OSZK	kerekasztal a könyvtári szaksajtóról	IKSZ	M. Móré Ibolya
XI-XII.	Ózd	könyvtártörténeti rendezvény	városi könyvtár	

Helyreigazítás, helyesbítés

Múlt havi számunk rendezvénynapjában a tatabányai programoknál egy szegedi kolléganő nevét tüntettük fel Fátrai Erzsébet helyett. Mindkét érintettől és olvasóinktól is elnézést kérünk.

Ugyancsak júniusi lapszámunk oldalszámozásában a 26. oldaltól kezdve a hónap „visszaváltott” májusra. Természetesen nem arról van szó, hogy az előző hóról megmaradt anyagokat emeltük volna be ide, hanem egy észrevétlen technikai hibáról, amiért olvasóink szíves megértését kérjük.